



COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistemantik Bir Derleme

ANKARA

NİSAN - HAZİRAN 2020



Kaynağın adı:**COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistematik Bir Derleme
(Nisan-Haziran 2020)**

SGDD-ASAM tarafından hazırlanan bu raporun tüm hakları saklıdır. Telif hakkı SGDD-ASAM'a aittir. Raporda yer alan yazı, makale,fotoğraf, grafik ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakları sadece SGDD-ASAM'a aittir. Bununla birlikte, kaynağın belirtilmesi koşuluyla, bu yayınlardan kısa alıntılar izinsiz biçimde çoğaltılabilir. Çoğaltma, çeviri, işleme hakları için başvuru "Birlik Mah. Katar Cad. No: 11 Çankaya / Ankara" adresine yapılmalı veya e-posta ile info@sgdd-asam.org.tr adresi üzerinden iletilmelidir.

Ekim, 2020**Hazırlayanlar:**

Deniz Küçükşen, Nehir Gök Sayın

Katkı Sunanlar:

Ayşegül Yalçın Eriş, İbrahim Vurgun Kavlak

Redaksiyon:

Deniz Çağdaş

Grafik Tasarım:

Kaan Aksulu

Parayla satılmaz.



Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

Ekim 2020

Adres: Birlik Mah. Katar Cad. No: 11 Çankaya / Ankara

Telefon: +90 312 427 55 83

+90 312 212 60 12

Web: <https://sgdd.org.tr/>E-mail: sgdd@sgdd.org.tr

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) Göç Akademisi Hakkında

“Pratikten teoriye göç”

Türkiye, coğrafi konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. 2011 sonrası Suriye’den gelen kitlesel göç akınıyla birlikte Türkiye’de resmi rakamlara göre 2019 yılı itibarıyla 3.571.030 Suriyeli bulunmaktadır. Başta Türkiye olmak üzere, günümüzde küresel ölçekte milyonlarca insanı etkileyen en önemli olgulardan birisi olan göç üzerine yürütülen çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmakta ve alanda birçok aktör uygulama ve bilgi üretimi anlamında aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Bu bağlamda bağımsız, tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak göç alanında aktif olarak yer alan SGDD-ASAM, 1995’ten bu yana sığınmacı ve göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimleri, psiko-sosyal iyilik halleri ve sosyal yaşama uyum konusunda destek verme amacıyla Türkiye’de 40’tan fazla ilde çeşitli faaliyet-

ler yürütmektedir. Atina ve Brüksel temsilcilikleri açarak uluslararası alanda da faaliyet göstermeye başlayan SGDD-ASAM, Türkiye dışında yaşayan sığınmacı ve göçmenlere destek vermeyi hedeflemektedir. SGDD-ASAM olarak; Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kuruluşlarının yanı sıra, iş birliği protokollerimiz bulunan devlet kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon içinde, sığınmacı ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlara çözümler üretmek, temel ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmak, temel hak ve hizmet erişimlerine destek sağlamak üzere çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Her geçen gün daha fazla önem kazanan göç alanına ilişkin pratiğin teoriye aktarılması ihtiyacından hareketle, çeyrek asıra varan saha deneyimi ile SGDD-ASAM, kuruluş yıldönümü olan, 22 Aralık 2019’da SGDD Göç Akademisi’ni kurmuştur. Ankara’da kurulan Akademi, SGDD-ASAM’ın uzun yıllar saha-

da edindiği bilgi ve tecrübe kullanılarak, g konusundaki bilimsel bilginin üretimine, yaygınlaştırılmasına ve pratik ile teorik bilginin bütünleştirmesi ve dönüştürülmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

SGDD G Akademisi, g alanında çalışan tüm aktörler arasında bir diyalog platformu oluşturmak, Türkiye ve Dünya yazınına katkıda bulunmak, akademik bilgi paylaşımını glendirmek, alandaki nitelikli bilimsel çalışmaları desteklemek amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

G çalışmalarına katkıda bulunma ve Türkiye'deki g tartışmalarını, küresel ölçekte devam eden ilgili ve güncel tartışmalar ve araştırmalar ile buluşturma motivasyonundan hareketle, 2020 yılından itibaren SGDD G Akademisi bünyesinde, dergi, seminer programları, g kütüphanesi, araştırma bursları, paneller ve konferanslar gibi çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

İçindekiler Tablosu

| | |
|---|-----------|
| Kısaltmalar Tablosu | 7 |
| Yönetici Özeti | 8 |
| Giriş..... | 10 |
| 1.Ulusal Raporlar | 12 |
| 1.1. Ulusal Raporların Metodolojileri ve Kapsadığı Coğrafi Alanlar | 17 |
| 1.2.Ulusal Raporların Örneklem Özellikleri | 18 |
| 1.3.Ulusal Raporların Bulguları..... | 19 |
| 1.3.1.COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim ve Farkındalık | 19 |
| 1.3.2.Sağlık Hizmetlerine Erişim | 20 |
| 1.3.3.Uzaktan Eğitime Erişim | 21 |
| 1.3.4.Geçim Kaynakları..... | 24 |
| 1.3.5.Temel İhtiyaçlara Erişim | 26 |
| 1.3.6.Koruma..... | 29 |
| 2.Uluslararası Raporlar | 32 |
| 2.1.Uluslararası Raporların Metodolojileri ve Kapsadığı Coğrafi Alanlar | 34 |
| 2.2.Uluslararası Raporların Örneklem Özellikleri..... | 34 |
| 2.3.Uluslararası Raporların Bulguları | 35 |
| 2.3.1.COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim ve Farkındalık | 35 |
| 2.3.2.Sağlık Hizmetlerine Erişim | 35 |
| 2.3.3.Uzaktan Eğitime Erişim | 36 |
| 2.3.4.Geçim Kaynakları..... | 37 |
| 2.3.5.Temel İhtiyaçlara Erişim | 37 |
| 2.3.6.Koruma..... | 38 |
| 3.Sonuç..... | 40 |
| Kaynakça | 43 |

Kısaltmalar

DSÖ Dünya Sağlık Örgütü

GK Geçici Koruma

IFRC International Federation of Red Cross

MUDEM Mülteci Destek Derneği

SGDD-ASAM Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

SPI Small Projects Istanbul

SUY Sosyal Uyum Yardımı

ŞNT Şartlı Nakit Transferi

UK Uluslararası Koruma

WFP World Food Programme

WHH Welthungerhilfe

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu çalışma, Covid-19 salgınının mülteciler¹ üzerindeki etkilerini konu edinen raporları tanımlama ve sistematik olarak karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası alanda sivil toplum kuruluşları tarafından yayınlanan raporlara dayalı sistematik derleme niteliğinde olan bu çalışmada, 20 araştırma raporu incelenmiştir. Haziran - Ağustos 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen bu sistematik derlemeye dahil etme ölçütleri, Covid-19'un mültecilere etkilerine yönelik ulusal ve uluslararası alanda gerçekleştirilmiş, Nisan – Haziran 2020 tarihlerinde yayımlanmış, İngilizce ve Türkçe olan araştırma raporlarıdır.

Bu çerçevede, incelenen raporlardan 13'ü Türkiye'yi, 4 rapor ise Ürdün, Kolombiya ve Uganda gibi farklı ülkeleri kapsamıştır. Çalışmaya dahil edilen raporlar metodoloji, örneklem özellikleri, kapsadığı iller ve elde edilen bulgular bağlamında ele alınmış ve ulusal ve uluslararası raporlar olmak üzere iki temel başlık altında gruplandırılarak çeşitli tanımlayıcı konu başlıkları altında incelenmiştir.

Bu çalışmanın kapsamına alınan araştırma-

lar Covid-19 salgınının mülteciler üzerindeki etkisinin sosyo-ekonomik ve psikolojik boyutlarını içeren önemli sonuçlar içermektedir. Çalışmanın sürdürülebilir olması ve salgının ilerleyen süreçlerinde mültecilere etkilerine yönelik yayınlanan raporların sistematik olarak derlenmesi amacıyla bu rapor güncellenerek belirli periyotlarla SGDD Göç Akademisi tarafından yayınlanmaya devam edecektir.

Covid-19 salgınının mülteci topluluklar üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik salgının ilk 3 ayında yapılan ulusal ve uluslararası raporlar değerlendirildiğinde temel ortaya çıkan bulgu başlıklarının Covid-19'a ilişkin bilgiye erişim ve farkındalık, sağlık hizmetlerine erişim, uzaktan eğitime erişim, geçim kaynakları, temel ihtiyaçlara erişim ve koruma olduğu belirlenmiştir. Değerlendirmeye alınan çalışmaların neredeyse tamamının anket tekniği içeren nicel çalışmalar olduğu, 2 araştırmanın ise nitel yöntemle yürütüldüğü ortaya çıkmıştır.

Ulusal ve uluslararası raporlarda ortaya çıkan bulgular ışığında mültecilerin çoğunluğunun Covid-19 salgınına ilişkin bilgileri

¹ Dokümanın genelinde bundan böyle hukuki statüden bağımsız olarak tüm zorla yerinden edilen gruplar “mülteciler” olarak anılacaktır.

yoğunluklu olarak öncelikle televizyondan daha sonra ise diğer medya araçlarından edindikleri saptanmıştır. Pandemi süreciyle birlikte mültecilerin büyük bir kısmının iş kaybı ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Harcama ve ödemelerinin etkilenmesiyle birlikte kira, gıda, bebek bezi ve maması, devam sütü, kıyafet gibi temel ihtiyaçları karşılamada zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle mültecilerin temel hijyen gereksinimlerini karşılamakta zorluk çektikleri ve hijyen pratiklerini sürdürme ve gerekli sağlık önlemlerini alma konusunda zorlandıkları ortaya konmuştur. Özellikle Pandemi sürecinde Türkiye'de yaşanan sokağa çıkma kısıtlamalarının engelli ve yaşlı bireylerin bulunduğu ailelerin marketlere erişim gibi konularda zorluklar yaşamasına neden olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen raporlar, Covid-19 dönemindeki uzaktan eğitime erişimin önündeki en temel engellerin; televizyon, internet erişimi, akıllı telefon, bilgisayar, tablet, vb. donanımların olmaması, dil bariyeri, uzaktan eğitime ilişkin bilgi eksikliği, ev ortamının kalabalık olması bulgusunu ortaya koymuştur. Televizyon ve akıllı telefona erişimi bulunan ve çevrim içi olarak dersleri takip edebilen mülteci çocukların ise yaşadığı en büyük sıkıntıların başında televizyonun eski ve/veya küçük olması ve internet hızı/kopma problemi gibi aksaklıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar toplumsal şiddet, ihmal ve istismar, engellilik ve kronik hastalık vb. hassasiyetlere ve psikososyal iyilik haline ilişkin

konuları ele alan oldukça sınırlı sayıda çalışmada olsa da, ulusal ve uluslararası raporlarda pandemi sürecinde fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet, yakın partner şiddetinde artış, sömürü (seks işçiliği, cinsel şiddet), cinsel istismar ve erken evlilik gibi olumsuz baş etme yöntemlerine başvurulduğu tespit edilmiştir. Destekler nitelikte, Ürdün'de hem mülteci hem de yerel topluluklarda cinsiyete dayalı şiddetin Covid-19 sonrasında arttığı, bu şiddetin özellikle kendini ev içi şiddet olarak gösterdiği saptanmıştır. Lübnan'da ise yerel topluluklara ve mültecilere yönelik koruma faaliyetlerine ihtiyaç bulunduğu, özellikle pandemi sürecince yoğun olarak görülen olumsuz baş etme mekanizmalarının önüne geçebilmek için stresle baş etme, ev içi şiddet, ayrımcılık, fiziksel ve cinsel taciz gibi konularda çalışmaların yürütülmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Özellikle var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin Covid-19 salgını ile birlikte derinleştiği, olumsuz sağlık ve ekonomik koşullar ile birlikte kadınların ev-içi emeğinin önemli ölçüde arttığı saptanmıştır. Bu durum ülkemizde ve dünyada farklı hassasiyetlere ve risklere sahip örneklerle daha derinlikli çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Giriş

İlk olarak 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde görülen Covid-19, kısa zamanda tüm dünyaya yayılmış ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "pandemi" olarak ilan edilmiştir². Covid-19 küresel salgını, insanların sağlığına doğrudan etkisi ve derinleşen psikososyal ve ekonomik etkileriyle dünya çapında yayılmaya devam etmektedir.

Pandemi kapsamında alınan tedbir ve getirilen kısıtlamalardan en çok etkilenen gruplardan biri de kuşkusuz savaş, çatışma ve insani krizler nedeniyle yerinden edilen bireylerdir. Psikososyal destek gereksinimleri ve sağlık hizmetine erişim güçlükleri nedeniyle küresel salgın ve benzeri süreçlerde genel nüfusa kıyasla mülteciler daha fazla risk ve zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle dil bariyeri nedeniyle bilgiye erişimde yaşanan zorluklar, geçim kaynaklarına erişimle ilgili halihazırda karşılaşılan zorlukların salgın durumunda daha da kötüleşmesi ve finansal sıkıntılar, bir arada ve kalabalık yaşamının ve çalışmanın getirdiği ilave sağlık riskleri, barınma, gıda ve hijyen

koşullarındaki yetersizlikler, temel hak ve hizmetlere erişimlerin kesintiye uğraması ve başta sağlık hizmeti veren birimler olmak üzere tesislere erişimdeki fiziki engeller bu hassasiyetlerin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır.

Covid-19 salgını ile mücadele ve müdahale sürecinde mültecilerin hassasiyetlerine ve ihtiyaçlarına yanıt verecek, küresel mücadele hedeflerine, insan haklarına ve uluslararası standartlara nitelikle eylemler ve müdahale araçları geliştirilmesi elzemdir. 25 yıllık tecrübesi ve iki bine yakın çalışanı ile Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), kuruluş amacı ve misyonu doğrultusunda, Türkiye'de yaşayan Geçici Koruma (GK) ve Uluslararası Koruma (UK) Statüsü ve/ veya başvurusu sahibi kişiler ile düzensiz mültecilerin Covid-19 salgını kapsamında alınan tedbirler ışığında ve salgın sürecinde ortaya çıkan temel ihtiyaçlarını karşılamak ve salgından korunma önlemleri konusunda çalışmalarını SGDD-ASAM aynı zamanda Covid-19 salgını sebebiyle farklı hassasi-

² DSÖ. Virtual Conference on COVID-19. 11 Mart 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-and-final-11mar2020.pdf?sfvrsn=cb432bb3_2 (Erişim: 28.09.2020).

yetlere sahip mültecilerin temel ihtiyaçlar, koruma, sağlık, eğitim ve geçim kaynakları sektörlerinde, pandemi sürecinden nasıl etkilendiklerini gözlemleyebilmek ve haritalandırabilmek adına SGDD-ASAM İzleme ve Değerlendirme Birimi'nin koordinasyonunda Koruma Birimi ve saha ekibinin katkılarıyla “Covid-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi” çalışmasını gerçekleştirmiştir. Ek olarak, SGDD-ASAM bünyesinde 2019 yılında faaliyete geçen SGDD Göç Akademisi tarafından Covid-19 salgının ve ilk 3 ayında getirilen kısıtlamaların, mülteciler üzerinde yarattığı etkiyi ortaya koyan raporların sistematik olarak derlemek adına “Covid-19’un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistematik Bir Derleme” alışması gerçekleştirilmiştir.

1. Ulusal Raporlar

Bu başlıkta, Covid-19 salgının Türkiye’de ki mülteçiler üzerindeki etkisini konu edinen toplam 13 araştırma raporu incelenmiştir. Çalışmalarda elde edilen bulgular “Yayınlayan Kurum, Amaç, Araştırmanın Yürütüldüğü Yerler, Örneklem Özellikleri, Veri Toplama Yöntemleri, Veri Toplama Süreleri ve Bulgular” başlıkları altında gruplandırılarak Tablo 1’de sunulmuştur. Söz konusu raporların metodolojileri, örneklem özellikleri, kapsadığı iller ve elde edilen bulguların analitik karşılaştırmasından ise takip eden başlıklarda bahsedilmiştir.

Tablo 1. Ulusal Raporların Özellikleri

| Yayınlayan Kurum | Amaç | Kapsadığı Coğrafi Alanlar | Örneklem Özellikleri | Veri Toplama Yöntemleri | Veri Toplama Süresi | Bulguların Ana Başlıkları |
|----------------------------|--|--|---|-------------------------|-------------------------|---|
| World Food Programme (WFP) | Mülteçilerin Covid-19’a karşı hassaslık durumu, Covid-19’a ilişkin bilgiye erişimi ve pandemi sürecinin yoksulluk ve gıda üzerindeki etkisini ortaya koymak. | İç Anadolu, Ege, Güneydoğu ve Akdeniz bölgesi ile İstanbul | N: 846 Suriyeli: %47 Afghan: %31 Iraklı: %30 | Anket | Kasım 2019 - Şubat 2020 | Yoksulluk ve gıda Su ve sıhhi materyallere erişim Sihhi tesislere ve uygulamalara erişim Covid-19’a karşı hassaslık durumu Covid-19’a ilişkin farkındalık Ekonomik etkiler |
| World Food Programme (WFP) | Covid-19’un Kampta yaşayan mülteçileri üzerindeki etkini ölçmek. | Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Boyunyuğun, Yayıadığı, Elbeyli kaplıları | N:267 | Anket | Nisan 2020 | Covid-19’a ilişkin bilgiye erişim Geçim kaynakları ve temel ihtiyaçlara erişim |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|-----------------------|------------------|---|
| Danimarka Mülteci Konseyi (DRC) | Covid-19'un DRC tarafından desteklenen ev-temelli işletmeler üzerinden ekonomik etkisini ortaya koymak. | Hatay, Kahramanmaraş Şanlıurfa, Kilis | N:199 | Anket | Belirtmemiştir | Ekonomik etkiler Artan gelir ve gider farkı Alınan yardımlar |
| Relief International | Covid-19'a ilişkin farkındalığı ve Covid'in program dahilindeki mültecilerin üzerindeki etkisini keşfetmek. | İstanbul, İzmir, Mersin, Gaziantep, Kilis, Reyhanlı | N:879 Suriyeli 5-17 yaş:198 18 ve üstü:579 | Anket | 9-17 Nisan 2020 | Covid-19'a ilişkin farkındalık Temel ihtiyaçlara erişim Sağlık hizmetlerine erişim |
| Zeytin Ağacı Derneği³ Başak Kültür ve Sanat Vakfı, Sulukule Gönüllüleri Derneği ve TarlaBaşı Toplum Merkezi Derneği | Covid-19 sürecinde çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarına odaklanarak kısa ve uzun vadede çocuk haklarının gözlemlenmesine ilişkin somut politika önerileri geliştirmek. | İstanbul/Fatih | N:17 ebeveyn ve 25 çocuk | Derinlemesine Görüşme | Nisan-Mayıs 2020 | Geçim koşulları Eğitime erişim ve eğitimin niteliği Oyun, dinlenme ve gündelik yaşam Sağlık ve sağlık hizmetlerine erişim Covid-19'a ilişkin bilgiye erişim |
| Kızılay | GK ⁴ ve UK ⁵ kapsamındaki çocukların uzaktan eğitime erişimlerinin önündeki bariyerleri tespit ederek gerektiğinde çözüm önerileri sunmak ve var olan kaymakları tespit edilen sorunların çözümüne yöneltebilmek. | İstanbul, Gaziantep, Hatay, Mersin, Bursa, Kocaeli, Konya, İzmir, Ankara, Kahramanmaraş, Kayseri, Adana, Kilis, Mardin, Şanlıurfa (15 il) | 385 çocuk ve ebeveyni Suriye uyruklusu:365 Irak uyruklusu: 14 Afghanistan uyruklusu:4 Mısır uyruklusu:1 Türkmənistan uyruklusu:1 | Anket | Belirtmemiştir | Uzaktan eğitime dair haberdar olma Uzaktan eğitime erişim Dersleri takip etmeyen çocukların takip edememe nedenleri Sınıfına uygun beliri ve tüm dersleri takip eden çocukların karşılaştığı sorunlar Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerle iletişim |

³ Yaygın bilinen adıyla Small Projects İstanbul (SPI). Bu rapor Başak Kültür ve Sanat Vakfı, Sulukule Gönüllüleri Derneği ve TarlaBaşı Toplum Merkezi desteğiyle yayınlanmıştır. Tüm dokümanda bahsi geçen doküman Small Projects İstanbul (SPI) ve diğerleri adıyla anılacaktır.

⁴ Geçici Koruma

⁵ Uluslararası Koruma

| Yayınlayan Kurum | Amaç | Kapsadığı Coğrafi Alanlar | Örneklem Özellikleri | Veri Toplama Yöntemleri | Veri Toplama Süresi | Bulguların Ana Başlıkları |
|------------------------------|--|---------------------------|---|---|----------------------------|---|
| Kızılay | Salgının zarar görebilir gruplar üzerindeki etkilerini ve krizde sahada oluşan ihtiyaçları tespit etmek. | | N: 410 18 yaş ve üstü GK ve UK kapsamındaki bireyler ve yerel halk | Anket Uzman Görüşleri Veri kıyaslama (Ocak-Şubat 2020 14.628 kişi) ve Nisan-Mayıs 2020 3.019 kişi) Literatür Taraması | | Temel ihtiyaçlar Geçim kaynakları Eğitime erişim Psikolojik Destek İhtiyacı Covid-19'a ilişkin bilgi düzeyi |
| IFRC ⁶ ve Kızılay | Covid-19' un, SUY ⁷ dan faydalanan mültecilerin günlük yaşamlarındaki ekonomik ve sosyal etkisini ortaya koyarak gelecek uygulamalara yön vermek. | Belirtilmemiştir | 468 hane Uyruk belirtilmemiştir | Anket | 8-14 Nisan 2020 | Hizmetlere erişim Harcamalar Geçim kaynakları Eğitime erişim Öncelikli ihtiyaçlar |
| Save The Children | Covid-19' a yönelik çözüm geliştirmek adına hassas durumdaki kız ve erkek çocukları ile kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarını belirlemek. | İstanbul/ Zeytinburnu | 316 aile Afghanistan uyruklu:168 Suriye uyruklu:142 Diğer:6 | Anket | Belirtilmemiştir | Eğitime erişim Covid-19 farkındalığı Hiçven matzemelerine erişim Öncelikli ihtiyaçlar |
| Weithungerhilfe (WHH) | Covid-19 ile birlikte Mardin bölgesinde yaşayan Suriyeli ve Iraklıların risk ve ihtiyaçlarını tespit etmek. | Mardin | 100 aile 91 Suriye ve 9 Irak uyruklu Muhtar:5 Sosyal dayanışma grubu liderleri:9 | Anket ve Derinlemesine Görüşme | Kasım 2019 - Nisan 2020 | Eğitime erişim İstihdam Sağlığa erişim Devlet ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitesi ve müdahalesi |

⁶ International Federation of Red Cross

⁷ Sosyal Uyum Yardımı

| | | | | |
|---|---|---|--|--|
| <p>Care</p> | <p>Güneydoğu'da yaşayan Suriyeli bağlamında ihtiyaçlar, baş etme mekanizmaları, hassasiyetler, toplumsal cinsiyet çerçevesinde bir Covid-19 etki değerlendirmesi yapmak ve öneri geliştirmek.</p> | <p>Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis</p> | <p>Suriye uyruklulu:426</p> <p>Anket</p> <p>Belirtilmemiştir</p> | <p>Eğitime erişim Temel ihtiyaçlara erişim Hiyjen materyallerine erişim Toplumsal cinsiyet Geçim kaynakları Olumsuz bas etme mekanizmaları (Koruma) Sağlık hizmetlerine erişim</p> |
| <p>Mülteci Destek Derneği (MUDEM)</p> | <p>Covid-19 pandemisinin ve beraberinde getirilen kısıtlamaların, mülteciler üzerinde yarattığı etkiyi ölçmek.</p> | <p>Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Ankara, Ağrı, Burdur, Isparta, Kars, Kırkkale, Manisa, Samsun, Trabzon, Yalova (19 il)</p> | <p>N:358 GK:325 UK:60</p> <p>Anket</p> <p>Belirtilmemiştir</p> | <p>Covid-19'a ilişkin farkındalık Sağlık hizmetlerine erişim Eğitime erişim Temel ihtiyaçlara erişim Geçim kaynaklarına erişim Sosyal uyum</p> |
| <p>Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)</p> | <p>Pandemi sürecinde Türkiye'de yaşayan mültecilerin başta sağlık hizmetleri olmak üzere diğer temel hak ve hizmetler ile bilgiye erişimlerinin nasıl etkilendiğini tespit etmek ve bu süreçte ortaya çıkan sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını ortaya koymak.</p> | <p>48 il</p> | <p>N:1.162</p> <p>Suriye uyruklulu:960 Afganistan uyruklulu:31 Irak uyruklulu:49 İran uyruklulu:20 Filistin uyruklulu:1 Somali uyruklulu: 1</p> <p>Anket</p> <p>13-14 Nisan 2020</p> | <p>Covid-19'a ilişkin farkındalık Temel ihtiyaçlara erişim Geçim kaynakları Eğitim Sağlık Koruma</p> |

| Yayınlayan Kurum | Amaç | Kapsadığı Coğrafi Alanlar | Örneklem Özellikleri | Veri Toplama Yöntemleri | Veri Toplama Süresi | Bulguların Ana Başlıkları |
|--------------------------|--|---------------------------|--|-------------------------|-------------------------|---|
| Sevgi ve Kardeşlik Vakfı | Salgının mülteci ve göçmenler üzerindeki etkilerini anlamak, bu grupların acil ihtiyaçlarını tespit etmek. | İstanbul ve Hatay | 200 hane Suriye, Afganistan Irak, Afrika ülkeleri | Anket | 19 Nisan-01 Nisan 2020 | Geçim kaynakları Temel ihtiyaçlara erişim Sağlık hizmetlerine erişim Barınma koşulları Eğitime erişim |
| Yeryüzü Doktorları | Covid-19 döneminde mültecilerin bilgiye erişim, temel sağlık ve psikosozal hizmetlere erişim durumları ile sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını ortaya koymak. | Şanlıurfa ve Hatay | N=30 GK kapsamında yetişkin | Anket | 29 Mayıs-1 Haziran 2020 | Hijyen ve gıda malzemelerine erişim Geçim kaynakları Eğitime erişim Psikosozal durum |
| WATAN Foundation | Covid-19 Pandemisinin mülteciler üzerindeki etkisini analiz etmek. | Ankara (Altındağ) | 18 yaş ve üstü 30 kadın ve 30 erkek mülteci | Anket | Mart-Nisan 2020 | Sağlık ve günlük yaşam Bilgi ve Farkındalık Gelir Eğitim Hizmetlere Erişim |

1.1. Ulusal Raporların Metodolojileri ve Kapsadığı Coğrafi Alanlar

Derlemeye dahil edilen raporlar Nisan - Mayıs 2020 zaman aralığında yapılmıştır. Mültecilerin Covid-19 döneminde karşılaştıkları zorluklar ve bu dönemin etkilerine ilişkin yapılan saha araştırmaları anket ve/veya derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır.

20 araştırmadan 14'ü (WFP, DRC, Care, Save the Children, Relief International, MUDEM, SGDD-ASAM, Kızılay, IFRC & Kızılay, Sevgi ve Kardeşlik Vakfı, Yeryüzü Doktorları, WATAN Foundation tarafından yapılan araştırmalar) nicel araştırma yöntemlerinden (telefon yoluyla) anket tekniğini kullanmıştır. 2 araştırma raporu ise (WHH, SPI ve diğerleri tarafından yapılan araştırmalar) (telefon yoluyla) derinlemesine görüşme tekniğini uygulamıştır. WHH tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda karma yöntem benimsenerek anket ve derinlemesine görüşme tekniği bir arada kullanmıştır. SPI ve diğerleri tarafından yürütülen çalışmanın bulgularını elde etmek üzere derinlemesine görüşme gerçekleştirilen çalışmalarda yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmış olup; formlar rapor içerisinde paylaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak anket kullanan çalışmalarda ise anket

formları raporlarda paylaşılmamış olup; anketler yayınlayan kurumların kendileri tarafından geliştirilmiştir.

Araştırmaların yürütüldüğü coğrafi alanlar incelendiğinde raporların yöntemlerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Coğrafi olarak en kapsamlı araştırma, 48 ilde yürütülen anket çalışmasıyla SGDD-ASAM tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla MUDEM 19 ilde, Kızılay 15 ilde, WFP 4 bölge ve 1 ilde⁸, Relief International 6 ilde, DRC 4 ilde, Sevgi ve Kardeşlik Vakfı 2 il, Yeryüzü Doktorları 2 ilde, WATAN Foundation ve Save the Children ise 1 ilde ile saha çalışmasını yürütmüştür. WFP'nin kamplarda gerçekleştirdiği anket çalışması ise 5 ili kapsamaktadır. IFRC ve Kızılay tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ise Toplum Merkezlerinin hizmet gösterdiği illerde yürütülmüştür.

Nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniğini kullanan araştırmalar coğrafi olarak daha dar alanlarda ve az katılımcı ile yürütülmüştür. Derinlemesine mülakatı kullanan çalışmalardan WHH çalışması Mardin'de; SPI ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen çalışma ise İstanbul Fatih'te gerçekleştirilmiştir.

⁸ İllerin detayları WFP raporunda belirtilmemiştir.

1.2. Ulusal Raporların Örneklem Özellikleri

İncelemeye alınan çalışmaların örneklemelerini Türkiye’de ikamet eden mülteciler oluşturmuştur. Çalışmaların örnekleme, araştırmayı gerçekleştiren kurumlardan hizmet alan yararlanıcılar içerisinde seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü en fazla olan çalışma 1.162 katılımcı ile SGDD-ASAM tarafından gerçekleştirilen ankettir. Anket çalışmalarının 1.162 ila 30 katılımcı arasında değişkenlik göstermiştir. Derinlemesine görüşme tekniği kullanan SPI ve diğerlerinin gerçekleştirdiği araştırma 42 katılımcıyla, WHH’nin çalışması ise 100 katılımcıyla yürütülmüştür.

Çalışmaların hemen hemen hepsinin GK statüsündeki Suriyelileri kapsamıştır. 13 araştırma içerisinde 7 araştırma ise GK kapsamındaki mültecilerin yanı sıra UK statüsündeki ve diğer statülerdeki mültecileri de dahil etmiştir (Kızılay, Save the Children, WHH, MUDEM, SGDD-ASAM, WFP, Sevgi ve Kardeşlik Vakfı). Mültecilerin uyrukları bakımından en geniş kapsamlı araştırmanın Suriyeli, Afgan, Iraklı, İranlı, Filistinli ve Somalilileri dahil eden SGDD-ASAM ve MUDEM ile, Suriye, Irak, Afganistan, Mısır ve Türkmenistan uyruklu mültecileri dahil edilen Kızılay olduğu görülmüştür.

Derlenen araştırmaların hepsi 18 yaş ve üstü mülteci katılımcıları kapsamıştır. Bunun yanı sıra 13 araştırma içerisinde 2 araştırmaya (SPI ve diğerleri, Kızılay) ebeveynlerin yanı sıra çocuklar da dahil edilmiştir. SPI ve diğerleri tarafından yürütülen araştırmada 15 ebeveyn (15 anne ve 2 baba) ve 25 çocuk (okul çağında 14 kız ve 11 erkek olmak üzere) ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kızılay tarafından gerçekleştirilen ankette ise 385 (okul çağında 191 kız ve 194 erkek olmak üzere) çocuk ve ebeveynine anket uygulanmıştır. Ek olarak, WHH tarafından gerçekleştirilen araştırmada mültecilerin yanı sıra farklı mahallelerde görev yapan muhtarlar ve sosyal dayanışma grubu liderleri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

1.3. Ulusal Raporların Bulguları

Bu bölümde, derlenen raporlar kapsamında Covid-19 salgınının mülteciler üzerindeki etkisini konu edinen çalışmaların bulguları aşağıdaki başlıklar çerçevesinde sunulmuştur:

- Covid-19'a ilişkin bilgiye erişim ve farkındalık
- Sağlık hizmetlerine erişim
- Uzaktan eğitime erişim
- Geçim kaynakları
- Temel ihtiyaçlara erişim
- Koruma

1.3.1. COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim ve Farkındalık

İncelenen raporlarda, mülteci ailelerin Covid-19'a ilişkin bilgiyi çoğunluklu olarak ana dillerindeki televizyon kanalları ve sosyal medya araçlarından (Facebook, WhatsApp vb.) öğrendikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kanalları sırası ile takip eden en yaygın diğer kaynakların aile, arkadaş ve sivil toplum kuruluşları (STK), belediyeler ve kamu kurumları olduğu görülmüştür.

SPI ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen "Covid-19 sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi" adlı çalışmada, Suriyeli çocukların önemli bir bölümünün Covid-19'a ilişkin bilgileri televizyondaki haberlerden öğrendiği; takiben yoğun-

luklu olarak ebeveynlerinden, internetten, arkadaşlarından ve komşularından bu konuyla ilgili bilgi aldıkları bilgisi bulunmaktadır. Aynı çalışmada yetişkinlerin, Covid-19'a ilişkin bilgileri çoğu kez sosyal medyadan, özellikle de görsel ve ikna edici içerikleri bulunan sayfalardan edindikleri bulgusu dikkat çekicidir. Yetişkinlerin bazıları sosyal ağların ismini paylaşırken, isim paylaşmayan diğerlerinin ise çeşitli Arapça/Türkçe televizyon kanallarını izledikleri bilgisi yer almaktadır. Bazı katılımcıların yardımlara ilişkin bilgi alabilmek için mahalle muhtarlarıyla görüştükları ancak yerel otoritelerden fazla bilgi alamadıkları ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak çalışmada, katılımcıların dil engeli nedeniyle ana akım Türkçe haberleri izleyemediklerinden bahsedilmektedir.

Yeryüzü Doktorları tarafından Şanlıurfa ve Hatay'da 30 kişi ile yürütülen anket çalışmasında GK kapsamındaki katılımcıların %63'ünün Covid-19'a ilişkin bilgiye STK'lardan, %63'ünün sosyal medyadan, %33'ünün yakın çevre ya da komşularından eriştiği, %26,7'sinin Sağlık Bakanlığı'ndan, %23'ünün belediyeden, %3'ünün ise Göç İdaresinden eriştiği bilgisine ulaşılmıştır.

MUDEM tarafından yapılan anket çalışmasına katılanların %65'inin, pandemi sürecinde İl Göç İdaresi Müdürlükleri-

nin güncel paylaşımlarından haberdar olmadıkları saptanmıştır. Katılımcılar tarafından, bilgiye erişim kaynağı olarak işaret edilen en popüler mecranın, %79 oran ile ana dillerindeki sosyal medya kanalları olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, yaygın olarak kullanılan diğer kaynaklar; ana dilde geleneksel medya kaynakları, Türkçe geleneksel medya kaynakları, aile, arkadaşlar ve yerel otoriteler olarak sıralanmaktadır.

Relief International'ın 6 ilde 879 Suriyeli mülteci ile gerçekleştirdiği anket çalışmasında ise katılımcıların %37'sinin Covid-19'a ilişkin bilgiye sosyal medya araçlarından (Facebook, WhatsApp), %18'inin televizyon, radyo gibi medya araçlarından, %17'sinin Relief International destekli merkezlerinden, %15'inin devlet kanallarından, %9'unun sosyal ağlardan (aile, arkadaşlar) ve %4'ünün diğer kanallardan ulaştığı bilgisi yer almaktadır.

WATAN Foundation tarafından 60 kişi ile yürütülen anket çalışmasında ise katılımcıların %76'nın Coronanın semptomları konusunda bilgi sahibi olduğu ve kendini virüsten korumaya yönelik önlemleri bildiği saptanmıştır. Aynı araştırmada, katılımcıların Corona'ya ilişkin bilgileri daha çok sosyal medyadan edindiği, daha sonra ise sırasıyla televizyon, komşular ve/veya arkadaşlar çevresi/STK'lar, radyo ve kamu kurumlarından öğrendikleri ortaya çıkmıştır.

Son olarak, tüm diğer raporları destekler nitelikte WFP tarafından kamplarda ki 267 mülteci ile gerçekleştirilen anket

çalışmasında ise Covid-19 salgınına ilişkin bilgiye yoğunluklu olarak televizyon ve sosyal medya üzerinden eriştikleri tespit edilmiştir. Aynı çalışmada katılımcıların her ne kadar katılımcıların Covid-19 salgını ve önleyici pratikleri konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır.

1.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

İncelenen raporlardaki önemli bir başka bulgu ise mültecilerin Covid-19 sürecinde sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştıkları sorunlardır. En temel sorunların; salgına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmama, belirli yaş gruplarına uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları ile engellilik ve yaşlılık gibi hassasiyetler olduğu saptanmıştır.

Relief International'ın 6 ilde 879 mülteci ile gerçekleştirdiği anket çalışmasında; katılımcıların %71'inin sağlık hizmetlerine erişemedikleri (özellikle hizmetlere erişimin daha zor olduğu İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde) tespit edilmiştir. IFRC ve Kızılay tarafından 468 hane ile gerçekleştirilen anket çalışmasında da hanelerin %61'inin Covid-19 nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemedikleri saptanmıştır. Benzer şekilde, Care tarafından Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te 426 Suriyeli mülteci ile yapılan ankette katılımcıların %63'ünün Covid-19 salgını nedeniyle sağlık kurumlarına erişimlerinin (özellikle yaşlı ve engelli bireyler için) azaldığı ortaya çıkmaktadır. Aynı raporda, kadın katılımcılardan %34'ünün cinsel üreme sağlığı hizmetlerine erişimde zorlandıkları tespit edilmiştir.

MUDEM tarafından 19 ilde 385 mülteci ile gerçekleştirilen anketler sonucunda, katılımcıların %48'inin Covid-19 salgını sürecinde hastane randevuları, ilaç temini, raporların yenilenmesi gibi sağlık hizmetlerine yönelik yapılan güncellemeler hakkında bilgilerinin olduğu, %52'sinin ise yeterli bilgiye sahip olmadığı ortaya konmuştur. Aynı çalışmada, %34'ünün hanesinde diyabet, hipertansiyon, organ yetmezliği veya kanser gibi kronik hastalığı olan en az bir kişi bulunduğu ve kronik hastalık taşıyanların çoğunlukla erkek fertler olduğu saptanmıştır.

MUDEM'in çalışmasına dahil olan katılımcıların tamamının Covid-19 tanısı almadığı ancak %1'lik bir oranla tanı testlerinde pozitif teşhis konulan kişi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın yayınlandığı 18 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla Türkiye'de 149.435 pozitif vaka tespit edilmiştir. Bu da, toplam ülke nüfusunun %0,18'ine tekabül etmektedir. Bu bağlamda, yaklaşık 400 haneyi kapsayan bu çalışmada ortaya çıkan %1'lik oran, Türkiye'deki pozitif vaka sayısının toplam nüfusa oranını teşkil eden %0,18'in yanında oldukça yüksektir.

Care ile IFRC ve Kızılay tarafından yürütülen çalışmaların aksine MUDEM tarafından gerçekleştirilen ankette, hastane birimlerine başvuran katılımcılardan %26'sının sağlık hizmetlerinden yararlanmadığı, %74'ünün sağlık hizmetlerine ulaşabildiği saptanmıştır. Bu süreçte sağlık hizmetine erişemediğini belirtenlerin çoğunun randevusuz veya maskesiz bir şekilde hastaneye gittikleri için sağlık hizmetlerinden yararlanama-

dıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde SGDD-ASAM'ın yürüttüğü çalışmada ise, Covid-19 sürecinde sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı hisseden anket katılımcılarının %85'inin sağlık hizmetlerine ulaşabildiği saptanmıştır. Aynı çalışmada sağlık hizmetlerinden faydalanamamanın en yaygın nedeni evden çıkamama durumu olarak görülürken; sağlık kurumlarının kapalı olduğu düşüncesi, belge ve yeterli bilgi eksikliği sırasıyla en yaygın görülen nedenler arasında yer almıştır. Aynı çalışmada, engellilik, kronik rahatsızlık ve hamilelik gibi düzenli tıbbi bakıma gereksinimi duyan katılımcıların oranının %22 olduğu ve bu katılımcıların %61'inin Covid-19 nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemedikleri saptanmıştır.

SPI ve diğerleri tarafından İstanbul'da 25 Suriyeli çocuk ve ebeveyni ile gerçekleştirilen çalışmada, katılımcıların sağlık hizmetine erişim ihtiyacı söz konusu olduğunda internette randevu alabilecek kadar Türkçe bildikleri; bunun yanı sıra çoğunun, paylaşılan link üzerinden maske başvurusunda da bulunabildiği tespit edilmiştir.

1.3.3. Uzaktan Eğitime Erişim

Covid-19 süreci dolayısıyla örgün eğitim, 23 Mart 2020 tarihinden itibaren Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden uzaktan eğitim olarak sürdürülmüştür. EBA'nın çevrimiçi bir sosyal eğitim platformu olması nedeniyle evde bulunan televizyon ya da telefon çocukların derslerini takip etmesi açısından önem kazanmıştır. İncelenen raporlar, Covid-19 dönemindeki

uzaktan eğitime erişimin önündeki en temel engelin televizyon, tablet, bilgisayar, internet veya diğer donanımlara erişimin olmaması bulgusunu ortaya koymuştur.

Raporlarda pandemi sürecinde uzaktan eğitim hizmetlerine erişimin önündeki en yaygın engellerin, dil bariyeri, teknik ekipman eksikliği (televizyon, internet erişimi, akıllı telefon, bilgisayar, tablet, vb. bulunmaması), ev ortamının düzenli olarak eğitim almak için elverişli olmaması ve uzaktan eğitim hizmetleri hakkında bilgi eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Raporlar, mülteci çocukların yarısından fazlasının televizyon ve akıllı telefonlara erişebildiğini ve çevrim içi dersleri takip edebildiklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, mülteci çocukların yaklaşık yarısının evlerinde yeterli teknik donanıma sahip olmadığı, sistemleri kullanma konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan ailelerde yaşadıkları, dersleri takip etmekte zorlandıkları ve uzaktan eğitimden faydalanamadıkları tespit edilmiştir. Çevrim içi dersleri takip edebilen çocukların ise yaşadığı en büyük sıkıntıların televizyonun eski ve/veya küçük olması ve internet hızı/kopma problemleri olduğu görülmüştür.

Nitekim derlenen çalışmalarda mülteci çocukların yaklaşık yarısının televizyon, tablet bilgisayar gibi cihazların olmaması ya da yetersiz internet bağlantısı gibi nedenlerle uzaktan/çevrim içi eğitimlerine devam edemedikleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Care tarafından Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te 426 Suriyeli mülteci ile yapılan ankette Covid-19 öncesi dönemde okula devam eden çocukların

%50'sinin eğitime erişemedikleri ve eğitime erişimin önündeki en büyük engelin internetin olmaması, bilgisayar veya televizyona erişim olduğu ortaya çıkmıştır.

SGDD-ASAM tarafından yayınlanan "Covid-19 Salgınının Türkiye'de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi" raporu okula kayıtlı 126 çocuğun %70'inin hâlâ okula kayıtlı olduğunu ve okula kayıtlı olan çocukların %48'inin uzaktan eğitimden faydalanamadıklarını ortaya koymuştur. Uzaktan eğitime katılmakta güçlük çeken çocukların ailelerinin yarısından fazlası, uzaktan eğitimden faydalanamama sebebi olarak televizyon ve bilgisayar gibi teknik olanakların yetersizliğini belirtmiştir.

Kızılay'ın 385 çocuk ile 17 ilde gerçekleştirdiği çalışmaya dâhil edilen çocukların %64'ünün evlerinde televizyon ve internet bulunmaktayken, yalnızca %2'sinde televizyon ve internet bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Dersleri televizyon ve akıllı telefon üzerinden takip eden çocukların (254 çocuk) yaşadığı zorlukların başında teknik eksiklikler gelmektedir. Raporda, çocukların televizyonun eski/küçük olması, konutun bulunduğu kata göre internetin bağlantı sinyali ve internet hızı/kopma problemleri gibi teknik zorluklar nedeniyle zaman zaman dersleri dinleyemedikleri belirtilmektedir. Yine Kızılay'ın raporunda dersleri takip etmeyen çocukların %32'sinin televizyon, internet, akıllı telefon gibi teknik eksiklikler nedeniyle dersleri takip edemedikleri görülürken, %9'unun dil bariyeri nedeniyle dersleri takip edemediği görülmektedir. Dersleri takip etmeyen çocukların %8'inin aileleri

tarafından EBA erişimine dair teknik bilgi eksikleri olduğu ve şifre alma, ders programı gibi noktalarda sorunlar yaşadıkları ifade edilmiştir.

Save the Children tarafından İstanbul'da gerçekleştirilen ve 1051 çocuğu kapsayan çalışmada, okula kayıtlı Suriyeli çocukların %66'sının ve okula kayıtlı Afgan çocukların %86'sının televizyon veya mobil uygulama üzerinden uzaktan/çevrim içi eğitime geçtiği görülmüştür. Afgan ailelerin %73'ü bu düzenlemeleri çocukları için verimli bulduğu ortaya çıkarken Suriyeli ailelerin ise %40'ının bu düzenlemeleri çocukları için verimli bulduğu ortaya çıkmıştır.

WHH'nin Mardin'de 100 aile ile gerçekleştirdiği çalışmada, araştırmaya dahil edilen okul çağında bulunan 174 çocuktan 105'inin televizyon veya çevrim içi olarak derslerini takip ettiği, 69 çocuğun ise takip edemediği ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada, muhtarlar ile yapılan görüşmeler neticesinde birçok Suriyeli ailenin evinde televizyon veya internet bağlantısının bulunmadığı ve bu nedenle çocukların çoğunun çevrim içi olarak derslerini takip edemediği saptanmıştır.

Yeryüzü Doktorları tarafından Şanlıurfa ve Hatay'da 30 kişi ile yürütülen anket çalışmasında GK kapsamındaki çocukların (%46.4'ünün EBA'dan etkin bir şekilde faydalanmadıkları; %46.5'inin faydalanabildiği; %7.1'inin ise EBA sürecini bilmediği ortaya çıkmıştır. Raporda özellikle kaynakların yetersizliği, dil bariyeri, ayrı çalışma odası eksikliği ve kalabalık ev ortamının EBA'dan etkin faydalanma-

yı doğrudan etkilediği görülmüştür.

SPI ve diğerleri tarafından, İstanbul'da 25 Suriyeli çocuk ve ebeveyni ile gerçekleştirilen çalışmada, çocukların bir bölümünün EBA'yı düzenli olarak takip edebildiği (7) diğerlerinin ise dersleri ara sıra takip edebildiği (5) veya hiç takip edemediği ortaya çıkmıştır (9). Dersleri takip edememe nedenleri arasında televizyon ya da bilgisayar gibi cihazların olmaması ya da internet bağlantısıyla derslere erişilememesi sayılmaktadır.

MUDEM raporuna göre hanesinde okul çağında birey bulunan katılımcıların %69'unun uzaktan eğitim hizmetlerine erişebildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların %25'inin, uzaktan eğitim hizmetlerine erişebilmek için gerekli olan internet bağlantısı, televizyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon, vb. imkânlarla sahip olmadığı saptanmıştır. Bu çalışmada, pandemi sürecinde uzaktan eğitim hizmetlerine erişimin önündeki en yaygın engellerin, dil bariyeri, teknik ekipman eksikliği ev ortamının düzenli olarak eğitim almak için elverişli olmaması ve uzaktan eğitim hizmetleri hakkında bilgi eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Aynı raporda eğitim hizmetlerine erişememe durumunun daha az karşılaşılan sebepleri arasında, pandemi süreci öncesinde eğitim hayatına son verilmiş olunması; uzaktan eğitim programlarından haberdar olunmasına ve hanede gerekli cihaz ve imkanların bulunmasına rağmen teknik bilgi yetersizliği nedeniyle ilgili ders programlarına erişim konusunda güçlük çekilmesi; derslere devam zorunluluğunun düzenli olarak denetlenememesi ve okul çağın-

daki çocukların ders ortamında olmadıkları için dikkat dağınıklığı ve ilgisizlik yaşamaları yer almaktadır.

IFRC ve Kızılay tarafından 468 mültecinin katıldığı ankette katılımcıların %68'inin okul çağında çocuğu olduğu (6-17) ve çocukların %93'ünün okula kayıtlı olduğu saptanmıştır. Televizyon, internet erişiminin olmaması, çevrim içi olarak/televizyondan ders takibi konusunda yeterli bilgilerinin olmayışı nedeniyle çocukların %31'inin çevrim içi derslere erişemedikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Sevgi ve Kardeşlik Vakfı tarafından İstanbul ve Hatay'da 200 hane ile gerçekleştirilen anket çalışmasında evlerinde yeterli internet bağlantısı veya yeterli sayıda cihaz olmadığı ya da sistemleri kullanma konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları için çocukları uzaktan eğitime ulaşamayan aileler olduğu tespit edilmiştir⁹.

İncelenen raporlarda Covid-19 süresince iletişim amacıyla kullanılan telefon, tablet, bilgisayar gibi teknolojik aletlerin ve internet eksikliğinin öğretmenlerle olan iletişim olanağını da olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Kızılay'ın raporunda uzaktan eğitim sürecinde çocukların öğretmenleri ile iletişimlerinin olup olmadığına bakıldığında %68'inin iletişimde oldukları görülmektedir. Dersleri takip eden 254 çocuğun yalnızca 36'sının öğretmenleri ile iletişimi bulunmazken, dersleri takip etmeyen 131 çocuğun 72'sinin öğretmenleri ile iletişiminin bu-

lunmadığı ortaya çıkmıştır. SPI ve diğerleri tarafından çocuk ve ebeveynleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler ise, uzaktan eğitim sürecinde okul çağındaki çocukların yaklaşık yarısının sadece çevrim içi grup, küçük bir kısmının sosyal medya buluşma platformu ya da telefon aracılığıyla dersler ve ödevler konusunda öğretmenleri ile etkileşime (öğretmen-den öğrenciyeye doğru tek yönlü olacak şekilde) girdiğini ortaya koymuştur. Çocukların yaklaşık yarısının okul arkadaşlarıyla hala iletişimde olduğu; etkileşim kuranların çoğunluğunun ebeveynlerinin ya da kendi telefonları aracılığıyla çevrim içi gruplar veya sosyal medya vasıtasıyla etkileşim kurdukları saptanmıştır.

1.3.4. Geçim Kaynakları

COVID-19 sürecine yönelik karantina önlemleri işyerlerinin yavaşlamasına hatta birçok küçük veya orta büyüklükteki işletmenin faaliyetlerini durdurmasına yol açmıştır. Bu durumdan enformel sektörde çalışanların fazlasıyla etkilenmiş ve kayıt dışı çalışanların tazminatsız olarak işten çıkarılması söz konusu olmuştur. Bu koşullarda mültecilerin haksız işten çıkarılma konusunda yasal yollara başvurmaları mümkün olmamış ve bu durum geçim olanaklarını ciddi biçimde sınırlandırmıştır. Derlenen raporlarda Covid-19 salgını ile birlikte hanelerin geçimini sağlayan birçok yetişkinin işini kaybettiği/işten çıkarıldığı veya çalışma koşullarının kötüleştiği tespit edilmiştir. Çalışma izni ile kayıtlı olarak istihdama

⁹ Çalışmada yüzdeler verilmemiştir.

katılan mültecilerin, pandemi sürecinin başlaması ile tazminat ve ihbar haklarına uyulmaksızın işlerine son verildiği saptanmıştır. Bu durumun ise ailelerin ekonomik ve psikososyal iyilik halini olumsuz yönde etkilediği; geçim kaynaklarına erişimde yaşanan zorlukların artmasıyla birlikte, mülteci ailelerin temel ihtiyaçlara erişememenin yanı sıra geleceğe dair yoğun kaygı duyduğu ortaya çıkmıştır. SPI ve diğerleri tarafından İstanbul'da 25 Suriyeli çocuk ve 17 ebeveyn ile yapılan derinlemesine görüşmelerde, mülteciler tarafından kira ödeyememenin, Covid-19 hastalığına yakalanma ihtimalinden daha fazla korktuğu vurgulanmıştır. Aynı çalışmaya katılan anneler, çalışma izni bulunan az sayıda kişiye tazminat verilmediği ve herhangi bir ihbar süresi verilmeden işlerine son verildiğini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan babalar evde oturmanın kendileri için çok zor olduğunu vurgularken birkaç anne de bu durumdan dolayı eşlerinin depresyonda olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada tüm hane halkı üyelerinde yakın geleceğe ilişkin yoğun kaygının ön planda olduğu saptanmıştır. Ailelerin %3'ünün Kızılay'dan destek aldığı; sadece birinin çocuklarını okula gönderdiği için şartlı nakit transferi aldığı ve 4'ünün hiçbir yardımdan faydalanmadığı tespit edilmiştir.

Relief International'ın raporuna göre, çalışmaya katılan 879 Suriyeli mültecinin %87'sinin hanesinde en az 1 kişinin pandemi nedeniyle işini kaybettiği ve iş kaybı sebebiyle %81'inin acil temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı saptanmıştır.

Destek mekanizmaları incelendiğinde, %43'ünün aile ve akrabalarından, %18'inin Relief International destekli merkezlerden ve STK'lardan, %12'sinin arkadaşlarından veya komşularından, %28'inin diğer kaynaklardan destek aldıkları ortaya çıkmıştır.

WHH tarafından Mardin'de gerçekleştirilen çalışmada, 123 Suriyeli katılımcının Covid-19'dan önce çalıştığı, bu 123 kişi içerisinde 78'inin pandemi sürecinde işini kaybettiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde 9 Iraklı kişiden ise 8'inin pandemi dolayısıyla işinin kaybettiği ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada iş ve gelir kaybı sebebiyle katılımcıların %81'inin acil temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı saptanmıştır.

Care tarafından Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te 426 Suriyeli mülteci ile yapılan ankette Covid-19 pandemisi ile birlikte katılımcıların %85'inin hane halkı gelirinde azalma görüldüğü ve %56'sının çalışma koşullarının kötüleştiği tespit edilmiştir. %10'unun ise hane halkının gelir getirici aktivitelerinde bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Ek olarak aynı çalışmada, katılımcıların %51'inin pandeminin bir sonucu olarak sömürüye dayalı veya tehlikeli işlerde artış olduğu fikrine katıldıkları tespit edilmiştir.

Diğer raporları destekler nitelikte, MÜDEM'in gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların %87'sinin işlerine devam edemedikleri saptanmıştır. Anketler esnasında, özellikle günlük işlerde çalışan ve/veya çalışma izni prosedürleri henüz sonuçlanmayan kişilerin geçim kaynak-

larına erişim konusunda güçlükler yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır. Günlük işlerde çalışan kişiler Kısa Çalışma ya da İşsizlik Ödeneğinden yararlanamadıklarını; henüz başvuru süreçleri devam ederken bir iş yerinde kayıt dışı çalışmakta olan kişiler ise işlerine son verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca 20 yaş altı ve 65 yaş üstü kişilere yönelik sokağa çıkma kısıtlamaları, geçim kaynaklarına erişimi daha da sınırlandırmış, bu uygulamanın özellikle kalabalık ailelerin geçimlerini sağlama-larını zorlaştırdığı saptanmıştır.

IFRC ve Kızılay tarafından 468 mülteci ile gerçekleştirilen ankette ise katılımcı-ların %69'unun Covid-19 nedeniyle işini kaybettiği saptanmıştır. İşini kaybeden bireyler içerisinde tamamına yakının (%98) evin geçimini sağlayan tek kişi olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Sevgi ve Kardeşlik Vakfı tarafından İstanbul ve Hatay'da 200 hane ile gerçekleştirilen anket çalışmasında katılımcıların hemen hemen hepsinin işe gidemedi-ği, işlerini ya da gelirlerinin tamamını kaybettikleri saptanmıştır. Aynı şekilde Kızılay tarafından toplum merkezleri faydalanıcıları ile gerçekleştirilen anket ve uzman görüşlerine dayalı çalışmada Covid-19 sürecinin hane halkı gelirinde önemli bir düşüşe yol açtığı ve hiç geliri olmayan hane sayısında önemli bir artış yaşandığı tespit edilmiştir. Covid-19 dolayısı ile ortaya çıkan işsizlik, maaş kesintisi, ücretsiz izin uygulaması, kira ödeyememe, borçlanma gibi sıkıntılar ekonomik sorunların temelini oluşturduğu saptanmıştır.

Destekler nitelikte, DRC tarafından 199

mülteci ile gerçekleştirilen çalışmaya dahil edilen her hanede ortalama en az bir hane üyesinin gelirini kaybettiği sap-tanmıştır. Aynı çalışmada iş kaybının er-kekleri kadınlardan daha fazla etkilediği tespit edilmiştir. Gelir kaynağı kaybının, hanelerde gelir ve gider arasında bir fark yarattığı (432TL) ve gelirin hanelerin ru-tin harcamaları için yeterli olmadığı orta-ya konmuştur. Çalışmaya katılan mülteci ailelerin %98'inin ESN ya da diğer sos-yal desteklerden, %22'sinin Şartlı Nakit Transferinden (ŞNT) ve %1'inin hijyen kitinden faydalandığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada ailelerin geçimini sürdür-bilmek amacıyla yaygın olarak kullandıkları baş etme mekanizmalarının gıda harcamalarını azaltmak, arkadaş veya akrabalarından borç almak ve/veya hijyen giderlerini azaltmak olduğu saptanmıştır. Tüm çalışmaları destekler nitelikte WA-TAN Foundation tarafından gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların %80'inin iş durumlarının ve gelirlerinin Covid-19'u-dan olumsuz etkilendiği, anket katılım-ların veya katılımcıların akrabalarının bu süreçte işsiz kaldıkları tespit edilmiştir. Son olarak, tüm çalışmaları destekler şekilde, WFP tarafından kamplarda ya-şayan 267 mülteci ile gerçekleştirilen anket çalışmasında %69'unun işini kay-bettiği ortaya çıkmıştır.

1.3.5. Temel İhtiyaçlara Erişim

COVID-19 ile birlikte yaşanan iş kaybı-nın getirdiği yetersiz ekonomik koşullar, ailelerin gıda, giyim, hijyen malzemeleri, barınma gibi temel ihtiyaçlarına erişeme-mesi sorununu beraberinde getirmiştir. Türkiye'de yaşayan mültecilerin salgın

sürecinde gıda, hijyen materyalleri, sağlığa ilişkin bakım gereksinimleri, kira ve fatura gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluklarla karşılaştıkları ortaya konmuştur. Mültecilerin öncelikli temel ihtiyaçlarının nakit desteği, hijyen malzemeleri ve gıda olduğu saptanmıştır. Özellikle hijyen pratiklerini sürdürme veya sağlık önlemleri alma konusunda mültecilerin gelir yetersizliği ve evden çıkamama gibi nedenlerden ötürü zorlandıkları tespit edilmiştir. Ek olarak pandemi sürecince yaşanan sokağa çıkma kısıtlamalarının yaşlı bireylerin bulunduğu ailelerin marketlere erişim gibi konularda zorluklar yaşamasına neden olduğu tespit edilmiştir.

WHH tarafından Mardin'de 100 kişi ile yapılan mülakatlarda Suriyeli ve Afgan ailelerin %79'unun kırsal bölgede yaşama, yaş nedeniyle evden çıkamama ve finansal sıkıntılar nedeniyle temel hijyen malzemelerine erişemedikleri saptanmıştır. İş kaybı nedeniyle yaşanan ekonomik zorluklar ile birlikte bebek maması, devam sütü, çocuk bezi ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluklar yaşandığı mülakata katılanlarca ifade edilmiştir. Aynı raporda pandemi ile birlikte, katılımcıların %59'unun gıdaya, %37'sinin hijyen materyallerine, %5'inin suya erişemediği tespit edilmiştir.

MUDEM tarafından gerçekleştirilen anketlerde ulaşılan kişilerin %90'ının yeterli gıdaya, %39'unun barınma olanaklarına, %30'unun gerekli enerji kaynaklarına, %28'inin hijyenik malzemelere, %17'sinin asgari sağlık koşullarına ve %10'unun eğitim ve giyeceğe erişimde

engellerle karşılaştıkları saptanmıştır.

Save the Children tarafından İstanbul'da 316 aile ile gerçekleştirilen çalışmada, ilk 3'te yer alan temel ihtiyaçların koşulsuz nakit desteği, materyal desteği ve gıda ile hijyen kiti olduğu saptanmıştır. Ailelerin %38'inin maskeye, %74'ünün sabuna, %38'inin kolonyaya, %53'ünün çamaşır suyuna, %8'inin el dezenfektanına ve %28'inin ise eldivene erişiminin olduğu; %10'unun ise bu materyallerin hiçbirine erişemediği tespit edilmiştir.

SGDD-ASAM raporunda 1.162 anket katılımcısının %63'ünün gıdaya ulaşmakta, %53'ünün ise temel hijyen gereksinimlerini karşılamakta zorluk çektikleri saptanmıştır. COVID-19 önlemleri sonrası ödemelerinin etkilendiğini belirten ailelerin en çok kiralarnı, faturalarını ve temel ihtiyaç malzemelerini karşılamakta zorlandıkları saptanmıştır.

Diğer raporları destekler nitelikte, Care tarafından Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'te 426 Suriyeli aile ile yapılan ankette ailelerin %77'sinin gıda ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, %75'inin kiralarnı ödeyemedikleri, %63'ünün sağlığa ilişkin bakım ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, %47'sinin ise temel medikal ihtiyaçlarına erişemedikleri tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların yarısı, Covid-19'un günlük ev temizlik malzemeleri ve kişisel hijyen materyallerine erişimi olumsuz yönde etkilediğini, yaklaşık yarısı ise kadınsal hijyen ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ifade etmiştir. Özellikle bu raporda Covid-19 salgını ile birlikte var olan cinsiyet eşitsizliklerinin derinleştiği, bu durumun

sağlık ve ekonomik koşullar üzerindeki olumsuz etkiler ile birleştiğinde gıda alış-verişi, yemek pişirme, temizlik, engelli ve yaşlı bireylerin bakımı, çocuk bakımı sorumluluklarını önemli ölçüde kadınların gerçekleştirdiği ve kadınların bu anlamda iş yüklerinin arttığı saptanmıştır. Aynı çalışmada hijyen pratiklerini sürdürülmesinde veya sağlık önlemlerinin uygulanmasında katılımcıların karşılaştıkları zorluklar incelenmiş ve başlıca zorluklar sırasıyla; gelir yetersizliği nedeniyle hijyen malzemelerinin karşılanamaması, temel ihtiyaçları karşılamak için evden çıkma ihtiyacı; bilgi yetersizliği ve herhangi bir gelirin olmaması olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle yaşlı bireylere Covid-19 nedeniyle getirilen kısıtlamanın bu bireylerin hijyen materyallerine erişimini önemli derecede etkilediği tespit edilmiştir.

Yeryüzü Doktorları tarafından Şanlıurfa ve Hatay'da 30 kişi ile yürütülen anket çalışmasında Covid-19 ile birlikte ailelerin %73'ünün kiralarnı ödeyemedikleri; %66'sının temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, %60'ının faturalarını ödeyemedikleri, %16'sının hizmetlere erişimi için yol masrafını karşılayamadıkları, %13'ünün sağlık desteği alamadığı ve %6,7'sinin COVID-19'dan ekonomik anlamda etkilenmediği ortaya konmuştur. Aynı çalışmada, diğer raporları destekler nitelikte bu süreçte katılımcıların %70'inin gıdaya, %43'ünün kişisel hijyen ve ev hijyeni malzemelerine erişiminin azaldığı saptanmıştır.

Destekler nitelikte, WATAN Foundation tarafından 60 kişi ile yürütülen anket

çalışmasında özellikle eldiven, maske, kolonya, gıda, hijyen kiri ve dezenfektan başta olmak üzere hijyen malzemelerine erişmekte sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada 60 katılımcıdan 32'sinin sabuna ve %49'unun ise kolonyaya ihtiyacı olduğu saptanmıştır.

IFRC ve Kızılay tarafından 468 mülteci ile gerçekleştirilen anket çalışmasında katılımcıların %78'inin başta gıda ve hijyen materyalleri olmak üzere giderlerinin arttığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %81'inin markete erişimde zorlanmadığı saptanmıştır. Yine aynı araştırmada, markete erişimde zorluk yaşayan %19'luk kısmın ise sırasıyla Covid-19 pandemisi nedeniyle yaşanan korku, ekonomik yetersizlik, sokağa çıkma kısıtlamaları ve yüksek fiyatlardan ötürü problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışmada özellikle tek ebeveynli ailelerin ve yaşlı bireyler bulunan ailelerin marketlere erişimde zorluklarla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada, ailelerin öncelikli ihtiyacının (%95) gıda olduğu ortaya çıkmıştır. İkincil öncelikli ihtiyacın ise (%44) kira, faturalar ve ulaşım giderlerini karşılamak için nakit desteği olduğu saptanmıştır. Daha sonra ise ihtiyaçların sırasıyla gıda olmayan materyaller (%51), acil sağlık bakımı (%51), diğer ihtiyaçlar (%40) ve eğitime erişimin (%8) olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin %78'inin özellikle gıda ve hijyen materyalleri nedeniyle giderlerinin arttığı ortaya konmuştur. Aynı araştırmada tek ebeveyn, yaşlı bireyler gibi hassas grupların temel ihtiyaçlarını karşılamada di-

ğer nüfusa oranla daha fazla bariyerle karşılaştıkları saptanmıştır.

Kızılay tarafından gerçekleştirilen, toplum merkezleri faydalanıcıları ve yerel halkın dahil edildiği çalışmada ise iki farklı grubun ihtiyaç düzeylerinde belirgin farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle gıda, kira ve nakit yardımı yabancı uyruklu bireyler açısından yüksek düzey ihtiyaçlar olarak ortaya çıkarken, aynı ihtiyaçların yerel halk için orta düzeyde ihtiyaçlar olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak, WFP tarafından kamplarda yaşayan 267 mülteci ile gerçekleştirilen anket çalışmasında katılımcıların %72'sinin salgın nedeniyle marketleri eskiye oranla daha kalabalık olduğu ve aynı zamanda katılımcılar tarafından hijyen malzemeleri ve gıdada fiyat artışı gözlemlendiği saptanmıştır.

1.3.6. Koruma

Derlenen araştırmada toplumsal şiddet, ihmal ve istismar, engellilik ve kronik hastalık vb. hassasiyetlere ve psikososyal iyilik haline ilişkin koruma risklerini ele alan oldukça sınırlı sayıda çalışma vardır. SGDD-ASAM, Care, ve Yeryüzü Doktorları tarafından yürütülen çalışmalarda evde çıkma durumu, baş etme mekanizmaları, psikososyal problemler ve güvende hissetme vb. konular ele alınmıştır. Ek olarak, Yeryüzü doktorları tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocuk işçiliğine değinildiği görülmüştür.

MUDEM raporunda ise “Toplumsal Cinayete Dayalı Şiddet (TCDŞ) bileşeni için ölçümlerin tele anket yöntemi ile sağlıklı

bir şekilde gerçekleştirilemeyeceği öngörüsü ve uygulama açısından sınırlılıkların olması sebebiyle, TCDŞ konusuna, çalışma kapsamında irdelenen bileşenler arasında yer verilmediği” bilgisine özellikle yer verilmiştir. Benzer şekilde, eğitim hakkı, bilgi ve medyaya erişim, oyun, serbest zaman, kültür ve sanata erişim ve sağlık hakkı bağlamında Covid-19 döneminde mülteci çocuklar ve ailelerinin ihtiyaçlarına odaklanan SPI ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocukların ailelerinin yanında yanıtlamakta zorlanacağı sorular (şiddet, olumsuz deneyimler vb.) çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Diğer taraftan araştırmada, mülteci ailelerin istikrarsız ekonomik koşulları nedeniyle yoğun baskı altında oldukları, gıda ve kira masraflarını karşılayamadıkları ve yakın gelecekle açısından yoğun kaygı duydukları saptanmıştır.

SGDD-ASAM tarafından gerçekleştirilen çalışmada Covid-19 süresince mültecilerin karşılaştığı koruma riskleri ele alınmıştır. Bu kapsamda salgın süresince hane halkı ile sürekli aynı evde kalmak zorunda olmanın koruma anlamında oluşturacağı riskler öngörülerek anket katılımcılarına salgın süresi boyunca evden çıkıp çıkmadıkları sorulmuştur. Anket sonuçlarına göre kişilerin yarısından biraz fazlasının (%58) evden nadiren çıkarken, yarısından azının (%35) hiç çıkmadıkları görülmüştür. Her gün evden çıkmak durumunda olan kişilerin oranının oldukça az olduğu (%6) tespit edilmiştir.

Care tarafından Gaziantep, Şanlıurfa ve

Kilis'te 426 Suriyeli mülteci ile yapılan anket çalışmasında Covid-19 ve çevrenin faktörlerine bağlı olarak topluluk üyelerinin karşı karşıya kaldıkları koruma riskleri ve başvurdukları olumsuz baş etme mekanizmaları değerlendirilmiştir. Koruma riskleri ağırlıklı olarak görülme durumuna göre fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet, yakın partner şiddetinde artış, sömürü (seks işçiliği, cinsel şiddet), cinsel istismar ve erken evlilik olarak sıralanmıştır. Aynı çalışmada erkek katılımcıların %50'si ve kadın katılımcıların %35'i toplumun karşı karşıya kaldığı koruma risklerinin arttığını belirtmiştir.

Yeryüzü Doktorları tarafından Şanlıurfa ve Hatay'da 30 kişi yürütülen anket çalışmasında ise katılımcıların evde kaldıkları sürede %86,7'sinin kendini güvende hissettiği, %8'inin kısmen güvende hissettiği ve %5'inin güvende hissetmediği saptanmıştır. Aynı raporda, salgın süresince ailelerin %43'ünün salgın süresinde stresle baş edebildiği, %33'ünün kısmen baş ettiği ve %23'ünün stresle baş edemediği ortaya çıkmıştır. Ek olarak ailenin %53'ünde salgın süresince davranış-duygu-düşünce problemleri ortaya çıkmazken; %36,7'sinde çıktığı; %10'unda ise bir değişiklik gözlemlenmediği saptanmıştır. Aynı raporda, katılımcıların %93'ünün çocuğunun çalışmadığı, %7,7'sinin ise çalıştığı tespit edilmiştir. Çalışmaya başlayan çocukların ise, %50'sinin bir ay içerisinde çalışmaya başladığı, %50'sinin ise son iki ay içerisinde çalıştığı ortaya çıkmıştır.

Kızılay tarafından gerçekleştirilen çalışmasında Toplum Merkezlerine psikolojik

danışma amacı ile başvuran bireylerin kaygı ve depresyon seviyelerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Ek olarak aynı çalışmada uzaktan Toplum Merkezi faaliyetlerine internet ve telefon konuşma paketi yetersizliği, internete erişim cihazı sorunu (telefon, bilgisayar vb. olmama durumu), ailesel faktörler (evin müsaitliği, evin günlük işleri, çocuk bakımı), faydalanıcıların uzaktan hizmetleri bilmemesi ve kullanımına hakim olmayışı, evde internet ve telefonun çekmemesi gibi sorunlar nedeniyle erişemedikleri ortaya çıkmıştır.

2. Uluslararası Raporlar

Bu sistematik derleme çalışmasında Ürdün, Lübnan, Kolombiya ve Uganda ülkelerini konu edinen toplam 4 araştırma raporu incelenmiştir. Mart, 2020 – Haziran, 2020 ayları arasında yapılan bu raporlar, Care International in Uganda, R4V (Response For Venezuelans) & GIFMM (Grupo Interagencial sobre Flujos Migratorios Mixtos), UNICEF&UNHCR&WFP, Plan International tarafından yayımlanmıştır.

Çalışmalarda elde edilen bulgular “Amaç, Araştırmanın Yürütüldüğü Yerler, Örneklem Özellikleri, Veri Toplama Yöntemleri, Veri Toplama Süreleri ve Bulgular” başlıkları altında gruplandırılarak Tablo 2’de sunulmuştur. Raporu takip eden başlıklarda ise söz konusu raporların yöntem ve bulgularının detaylarından bahsedilmiştir.

Derlemeye dahil edilen araştırmalarda COVID-19’un etkilerini incelemek amacıyla çoğunlukla nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanıldığı görülmektedir. R4V ise derinlemesine görüşme yönetimini (telefon aracılığıyla) kullanmıştır. UNICEF&UNHCR&WFP anket sırasında ‘KOB0’ uygulamış, Care International in Uganda ise kendi araçlarını kullanmıştır.

Tablo 2. Uluslararası Raporların Özellikleri

| Yayımlayan Kurum | Amaç | Kapsadığı Coğrafi Alanlar | Örneklem Özellikleri | Veri Toplama Yöntemleri | Veri Toplama Süresi | Bulguların Ana Başlıkları |
|------------------------------|--|---------------------------------|----------------------|--------------------------|---------------------|---|
| Care International in Uganda | Covid-19’un hassasiyete sahip çocuklar ve yetişkinler üzerindeki etkisini ortaya koymak. | Uganda (Aruo, Moyo, Lamwo Gulb) | n=131 | CARE TOOLS ¹⁰ | Belirtilmemiştir | Rol ve sorumluluk dağılımı İhtiyaçlar ve savunma mekanizması Hiçyen materyallerine erişim Kaynaklara erişim Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet |

¹⁰<https://insights.careinternational.org.uk/in-practice/rapid-gender-analysis?highlight=YToOntpOjA7czo0OjY2ZEE030=>

R4V (Response

For Venezuela)

& GIFMM (Grupo

Interagencial sobre

Flujos Migratorios

Mixtos)

Kolombiya'da yaşıyan Venezuelalı mültecilerin Covid-19 sebebiyle ortaya çıkan ihtiyaçlarını tespit etmek.

Kolombiya
(Şehir
belirtilmemiştir)

n=737

Derinlemesine
Görüşme

31 Mart - 8 Nisan

Temel ihtiyaçlar
Sosyal ekonomik entegrasyon
Hijyen materyallerine erişim
Eğitim
Barınma
Gıda güvenliği ve beslenme
Koruma
Sağlık

Pian International

Covid-19 sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçları ve etkileri ortaya koymak.

Lübnan
(Akkar, Kuzey
Lübnan, Güney
Lübnan, Nabatieh,
Baalbek-Hermel)

n=1118

Anket

13-17 Nisan 2020

Covid-19 farkındalığı
Sağlık
Hijyen materyallerine erişim
Koruma
Eğitim
Gıda güvenliği ve geçim
Barınma
Hareketlilik ve dijital erişim

UNICEF & UNHCR

& WFP

Covid-19'a bağı gelişen ihtiyaçları ortaya koymak.

Ürdün
(12 il, iller
belirtilmemiştir)

n=1124
Suriyeli:530
Iraklı, Yemenli,
Sudanlı ve
Somali:193
Ürdünlü:401

Anket

6-8 Nisan 2020

Covid-19 hakkındaki farkındalık
Gıda güvenliği
Geçim
Hijyen materyallerine erişim
Sağlık, Eğitim ve Koruma

2.1. Uluslararası Raporların Metodolojileri ve Kapsadığı Coğrafi Alanlar

İncelenen 4 araştırmadan 2'si anket yöntemiyle (UNICEF & UNHCR & WFP ve Plan International), R4V derinlemesine görüşme yöntemiyle ve Care International'ın Uganda 'Care Tools' olarak nitelendirdikleri kendi araştırma yöntemleriyle veri toplamışlardır. Yapılan anketler

telefon üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların yürütüldüğü ülkeler; Kolombiya, Lübnan, Uganda ve Ürdün'dür. UNICEF & UNHCR & WFP tarafından yapılan araştırma, ele aldığı 12 idari bölge ile coğrafi olarak en kapsamlı araştırma konumundadır.

2.2. Uluslararası Raporların Örneklem Özellikleri

Derlemeye dahil edilen çalışmalar 2020 yılında yapılmıştır. İncelemeye alınan çalışmaların örneklemelerini Kolombiya, Uganda, Ürdün ve Lübnan'da ikamet eden mülteciler oluşturmuştur.

Derlenen araştırmalarda, R4V raporunda Venezüellalı, Plan International tarafından düzenlenen raporda Suriyeli, UNICEF&UNHCR&WFP tarafından düzenlenen raporda ise Suriyeli, Iraklı, Sudanlı, Yemenli, Ürdünlü, Somalili mülteciler derlemeye dahil edilmiştir. İncelenen araştırmaların hepsi 18 yaş ve üstü mül-

teci katılımını sağlamıştır. 4 araştırma içerisinden Plan International tarafından düzenlenen raporda 498 çocukla yapılan anket ile çocukların da araştırmaya dahil edildiği görülmektedir.

İncelenen raporlarda örneklem büyüklüğünün 1124 katılımcı ile UNICEF&UNHCR&WFP tarafından yayımlanan raporun olduğu, en azının ise 131 katılımcı ile Care International in Uganda tarafından yayımlanan raporun olduğu görülmektedir.

2.3. Uluslararası Raporların Bulguları

Bu bölümde derlenen raporlar kapsamında Covid-19 salgınının mülteciler üzerindeki etkisini konu edinen çalışmaların bulguları aşağıdaki başlıklar çerçevesinde sunulmuştur:

- Covid-19'a ilişkin bilgiye erişim ve farkındalık
- Sağlık hizmetlerine erişim
- Uzaktan eğitime erişim
- Geçim kaynaklarına
- Temel ihtiyaçlara erişim
- Koruma

2.3.1. COVID-19'a İlişkin Bilgiye Erişim ve Farkındalık

UNICEF & UNHCR & WFP tarafından Ürdün'deki durumu ele alan raporda, katılımcıların %99'unun Covid-19'dan haberdar olduğu belirtilmiştir. Haberdar olanların ise çoğunluklu olarak televizyon aracılığıyla haberdar olduğu görülmüştür. Katılımcıların çevresinde hastalığa yakalananların oranı %6 olarak belirtilmiştir. Yapılan araştırmada, Covid-19 semptomları görüldüğünde başvurulacak kuruluşun bilinirlik oranı Suriyeli mülteciler için %83, Suriyeli olmayan mülteciler için ise %84'tür.

R4V & GIFMM tarafından Kolombiya'da gerçekleştirilen araştırmada, araştırmaya katılan göçmen ve mülteci ailelerin

büyük çoğunluğunun farkındalığının olduğu, erkek göçmenlerin farkındalığının kadınların farkındalığından daha yüksek seviyede olduğu ortaya koyulmuştur (kadınların çok iyi bilgi seviyesi %9 iken erkeklerin çok iyi bilgi seviyesi %17 olarak gösterilmektedir). Araştırmada göçmenlerin Covid-19'a ilişkin testin nerede yapılacağı, bir aile üyesinin enfekte olması, semptomların görülmesi haline ne yapmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmeleri gerektiği tespit edilmiştir.

Plan International tarafından Lübnan'da yapılan araştırmada, Lübnanlı, Suriyeli yetişkin ve çocukların genel olarak Covid-19 hakkında bilgiye sahip olduğu, bu bilginin %88 oranında televizyon vasıtasıyla sağlandığı belirtilmiştir. Raporda, gençlerin el yıkama, sosyal mesafeyi koruma, genel hijyene dikkat etme, elleri göze ve yüze sürmeme gibi korunma metotlarının çoğunlukla 2-3 tanesini sayabildiği gözlemlenmiştir.

2.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

UNICEF & UNHCR & WFP tarafından yapılan araştırmada, Ürdün'de yaşayan Suriyeli mülteciler arasında sağlık hizmetlerine erişimde engeller ile karşılaşanların oranı %20'dir. Araştırmaya katılanların %46'sı ise sağlık hizmetlerine erişim ihtiyacı duymamıştır. Bu oranlar Ürdünlüler-

le aynı seyretmektedir. Suriyeli olmayan mültecilerde ise, sağlık hizmetlerine erişimde engeller ile karşılaşılana oranı %10 iken, katılımcıların %55'i, sağlık hizmetlerine başvurma ihtiyacı duymadıklarını belirtmiştir. Sağlık hizmetlerine erişimindeki engeller ise seyahat kısıtlaması, nakit para bulunmaması ve tesislerin kapanması şeklinde sıralanmıştır.

Care International'ın Uganda tarafından Uganda'da yürütülen araştırmada, pandemi dolayısıyla hastane bölgelerine getirilen sınırların kapatılması, sokağa çıkma yasağı gibi kısıtlamalarla hamile kadınların büyük zorluklar yaşadığı, birçoğunun hastanede doğum yapamadığı ve evde doğum ile ilgili çeşitli riskler yaşandığı belirtilmiştir.

2.3.3. Uzaktan Eğitime Erişim

Covid-19 süreci dolayısıyla ülkemizde yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitim uygulanmasına geçilmiştir ve öğrenciler eğitimlerine EBA sistemini kullanarak devam etmektedirler. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi birçok ülkede de okullar kapanmış ve belirlenen sistemler vasıtasıyla eğitime uzaktan devam edilmektedir. Covid-19'un mülteci toplulukları üzerindeki etkisinin anlaşılmaya çalışıldığı tüm bu ülkelerde çocukların uzaktan eğitimi takip edebilmeleri için internet, telefon, tablet, bilgisayar gibi donanımlara erişimi büyük önem arz etmektedir.

UNICEF & UNHCR & WFP tarafından Ürdün'de yapılan araştırmada katılımcıların %23'ünün evlerinde internet eri-

şiminin olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %15'inin WİFİ ile %58'inin sınırlı internet ve %4'ünün ise sınırsız internetle internete erişebildiği bulgularına rastlanmıştır. Ürdün Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen uzaktan eğitim programı DARSAK'a %46 oranında erişiminin olmadığı; Suriyeli mültecilerin %63'ünün, Suriyeli olmayan mültecilerin %65'inin ve Ürdünlülerin ise %39'unun erişim sağlayamadığını ortaya koyulmuştur.

Plan International tarafından Lübnan'da gerçekleştirilen araştırmada 29 Şubat'ta okulların kapandığı belirtilmektedir. Bu rapora göre; Suriyeli kız çocuklarının %43'ünün Covid-19 öncesi eğitimlerine devam ederken; pandemi sebebiyle gerçekleştirilen uzaktan eğitime sadece %28'inin devam ettiği, bu oranın oğlan çocukları için %46 ile Covid-19 öncesi eğitime devam etmeleri ve pandemi sonrası uzaktan eğitime katılma oranının %15'e düşüşü şeklinde gözlemlenmektedir. Uzaktan meslek edindirme kurslarına talebin ise kız çocuklarında %79, oğlan çocuklarında %91 oranında olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada Suriyeli çocukların internet, tablet, telefon erişimlerinin Lübnanlı çocuklara oranla daha az olduğu belirtilmiştir.

R4V & GIFMM ortaklığında Kolombiya'daki Venezuelalı mülteciler üzerinde yapılan araştırma raporunda, katılımcıların %97'sinin bilgisayara erişiminin olmadığı, %46'sının ise telefonla internet erişimini sağladıkları, temel iletişim araçlarının ise %65 oranında televizyon olduğu ortaya koyulmuştur. Araştırmaya

katılanların %14'ü çevrimiçi sınıflara katıldığını, %39'u okul kitaplarıyla eğitimlerini takviye ettiklerini ve %46'sı ise eğitime devam etmediklerini belirtmiştir. Araştırma süresince bazı ailelerin çocuklarının eğitiminde kendi eğitim metotlarını uyguladıkları bulgusuna rastlanmıştır.

2.3.4. Geçim Kaynakları

Kolombiya'da yapılan araştırmada, katılımcıların %91'inin pandemi öncesi maaşlı işi varken pandemi sürecinde bu oran %20'ye düşmüştür. Pandemi öncesinde devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yardımıyla geçinen %17'lik kesimin pandemi sonrasında %28'e yükseldiği belirlenmiştir. Katılımcıların %32'si sadece günlük olarak geçinebildiklerini %36'sı ise haftalık geçimlerini sağlayabilecek durumda olduklarını belirtmiştir. Salgına bağlı olarak geçim kaynaklarına erişim, işgücü, para biriktirme oranı gibi anket sonuçlarının hızlı değişimi de dikkat çeken diğer bir unsurdur. Kolombiya'da zorunlu sokağa çıkma yasağı 24 Mart 2020 tarihinde ilan edilmiş ve bahse konu rapor 31 Mart-8 Nisan 2020 tarihleri arasında yapılmıştır.

Uganda'daki durumu cinsiyet analizi yönüyle ele alan raporda ise ülke genelinde mülteci ve Ugandalı kadınların çoğunlukla sabit gelirleri olmadığı, evin işleriyle ilgilendikleri ve kendi ürettikleri ürünleri yerel pazarlarda satarak harçlık elde ettikleri belirtilmiştir. Raporda, Covid-19 sebebiyle kadınların ürettikleri ürünleri satamadıklarından ve okulların kapanmasıyla birlikte zamanlarının çoğunu çocuk bakmak gibi ev içi yükümlülükler

ile geçirdiklerinden bahsedilmektedir.

UNICEF & UNHCR & WFP tarafından Ürdün'de yapılan araştırmada katılımcılara, gelecek 2 hafta için yeterli maddi kaynaklarının olup olmadığı sorusuna mülteci ve göçmen grupların %84'ünün; çalışmaya katılan Ürdünlülerin ise %78'inin "Hayır" cevabı verdiği rapor edilmiştir. Kadınların ise sadece %8'i Covid-19 öncesinde çalıştığını belirtmiştir.

2.3.5. Temel İhtiyaçlara Erişim

Plan International tarafından Lübnan'da yapılan araştırmada, ülkedeki Suriyelilerin Covid-19 sebebiyle, ev sahibi halka oranla daha fazla barınma zorluğu yaşadıklarına, çoğunlukla kiralık evlerde oturdukları ve birikimleri olmadığı için barınma ihtiyaçlarını karşılamada zorlandıklarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca temel hijyen malzemelerine ulaşmada da güçlük çekildiği, büyük çoğunluğun yüz maskesinin bulunmadığı belirtilmiştir.

Uganda'da yapılan araştırmada, temiz suya erişimin ülke genelinde her zaman bir sorun olduğu, kız çocukları ve kadınların evin temizlik işleri ile ilgili sorumlulukları nedeniyle temiz suya erişimin önündeki engellere ve olumsuz sonuçlara daha fazla maruz kaldıkları belirtilmiştir. Aynı araştırmada, COVID-19'a bağlı hijyen uyarılarının artması ve sık sık el yıkamanın virüsün bulaşmasına engel olduğuna yönelik açıklamalar da dikkate alındığında, Uganda genelinde temiz suya erişimin önemli bir problem olduğu görülmektedir.

Kolombiya'da yapılan araştırmada, sıra-

sıyla %95 oranında gıda, %53 oranında kira/barınma giderlerini karşılama, %45 oranında düzenli geliri olan bir iş 3 temel ihtiyaç olarak sayılmaktadır.

2.3.6. Koruma

UNICEF&UNHCR&WFP tarafından Ürdün'de yapılan araştırmada, katılımcıların %26'sının çocuklarına fiziksel ve duygusal şiddet uyguladığı belirtilmiştir. Suriyeli ailelerde bu oran %20, Suriyeli olmayan mülteci ailelerde %8 ve Ürdünlü ailelerde %44 olarak görülmektedir.

Uganda'da yapılan araştırmada, cinsiyete dayalı şiddetin Covid-19 sonrasında arttığı, bu şiddetin özellikle kendini ev içi şiddet olarak gösterdiği belirtilmiştir. Uganda'da pandemi başlangıcından

itibaren cinsiyete dayalı 328 şiddet vakasının görüldüğü de raporda yer almaktadır. Ayrıca cinsiyete dayalı şiddet konusundaki yönlendirme mekanizmalarının kapalı olduğu veya kapasitelerini Covid-19 vakalarına aktardığından bahisle, mekanizmaların çalışmadığından bahsedilmiştir.

Plan International tarafından Lübnan'da yapılan araştırmada, hem ev sahibi halkta hem de Suriyeli halkta koruma faaliyetlerine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar tarafından gıdaya erişememek stresin baş kaynağı olarak gösterilmiştir. Covid-19 süresince ev içi şiddet, ayrımcılık, fiziksel ve cinsel taciz katılımcıların karşı karşıya kaldıkları riskler arasında gösterilmektedir.

3. Sonuç

Bu çalışma kapsamında Covid-19 salgınının mülteciler üzerindeki etkisi alanında ortaya çıkan en son gelişmelere ve bilgilere ışık tutması açısından Nisan ve Haziran aylarında yayınlanmış ve bu tarihlerde Türkiye’de ve dünyada pandeminin mültecilere sosyo-ekonomik ve psikolojik etkisi konulu bilimsel olarak hazırlanmış 20 rapora erişilebilmiştir. Erişilebilen çalışmalar çeşitli tanımlayıcı konu başlıkları altında incelenmiştir

Değerlendirmeye alınan ulusal kapsamdaki çalışmaların çoğunluğunun ihtiyaç değerlendirmek amacıyla nicel yöntem benimsenerek anket çalışması yürüttükleri tespit edilmiştir. 2 araştırma raporunda ise nitel yöntem kullanılarak (SPI ve diğerleri, WHH) derinlemesine görüşme tekniği uygulandığı görülmüştür. WHH tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise karma yöntem benimsenerek anket ve derinlemesine görüşme tekniği bir arada kullanılmıştır. Araştırmaların çoğu yetişkin katılımcılar ile gerçekleştirirken, SPI ve diğerleri ile Kızılay tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ebeveynlerin yanı sıra çocuk katılımcıların da araştırmaya dahil edildiği tespit edilmiştir. İncelenen çalışmaların yapıldığı illere göre dağılımına bakıldığında çalışmaların genelde büyük illerde yoğunlaştığı görülmüştür.

Sistemik derleme sonuçları Co-

vid-19’un, mültecilerin yaşam koşullarını psikososyal ve ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilediğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Derlenen araştırmalar, kullandıkları bulgular bakımından belirgin farklılıklar göstermektedir. Bu kapsamda incelenen ulusal ve uluslararası raporlarda ortaya çıkan başlıca bulgular özetle aşağıdadır:

- Türkiye’de mültecilerin Covid-19 salgınına ilişkin bilgileri sırasıyla ana dillerindeki televizyon kanalları ve sosyal medya araçlarından (Facebook, WhatsApp vb.), sosyal çevreleri (aile, arkadaş gibi), STK’lar, belediyeler ve kamu kurumlarından edindikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Lübnan’da ise Suriyeli mültecilerin televizyon aracılığıyla Covid-19 konusunda bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmıştır.
- Türkiye’de yaşayan ve evin geçimini sağlayan mülteci aile üyelerinin salgın nedeniyle işlerini kaybettiği; çalışma izni ile kayıtlı olarak istihdama katılanların tazminat ve ihbar haklarına uyulmaksızın işlerine son verildiği tespit edilmiştir. Mülteci katılımcıların Covid-19 salgınına yakalanmaktan çok, kiralarnı ödeyememekten endişe duydukları ve yakın geleceğe dair yoğun kaygı-

nın ön planda olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Kolombiya'da ise Venezüellalı mültecilerin büyük bir kısmının (%91) Covid-19 salgını öncesinde maaşlı bir işi varken bu durumun pandemi sürecinde %20'lere düştüğü ortaya konmuştur. Aynı çalışmada pandemi öncesinde devlet ve STK'ların yardımıyla geçenlerin %17'den %28'e yükseldiği saptanmıştır.

- Türkiye'deki mültecilerin öncelikli temel ihtiyaçlarının nakit desteği, hijyen malzemeleri ve gıda olduğu saptanmıştır. Özellikle hijyen pratiklerini sürdürme veya sağlık önlemleri alma konusunda mültecilerin gelir yetersizliği ve evden çıkamama gibi nedenlerden ötürü mültecilerin zorlandıkları ortaya konmuştur. Benzer şekilde Kolombiya'daki mültecilerin en öncelikli ihtiyaçları ise sırasıyla gıda, kira/barınma ve düzenli gelir/iş olduğu tespit edilmiştir. Lübnan'da ise mültecilerin kirayı karşılama, temel hijyen malzemelerine ulaşma konusunda zorluklar çektikleri saptanmıştır. Özellikle temiz suya erişimin ülke genelinde problem olduğu Uganda'da, kız çocukları ve kadınların evin temizlik işleriyle ilgili sorumlulukları nedeni ile temiz suya erişim konusunda ciddi engellerle karşılaştıkları tespit edilmiştir.
- Pandemi sürecinde Türkiye'de yaşanan sokağa çıkma kısıtlamalarının engelli ve yaşlı bireylerin bulunduğu ailelerin marketlere erişim gibi konularda zorluklar yaşamasına ne-

den olduğu tespit edilmiştir.

- Kısıtlamalar nedeniyle evden çıkamama, sağlık kurumlarının kapalı olduğunun düşünülmesi, belge eksikliği ve sağlık hizmetlerine ilişkin yapılan güncellemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olunamaması gibi nedenlerden ötürü Türkiye'deki mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntılarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.
- Ürdün'de ise Suriyeli mülteciler arasında sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşanların oranının %20 olduğu ve bu oranın yerel halk ile aynı seyrettiği; Suriyeli olmayan mültecilerde ise, sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşanların oranının daha az (%10) olduğu tespit edilmiştir.
- Pandemi sürecinde Türkiye'deki okul çağındaki olan mülteci çocukların uzaktan eğitime erişiminin önündeki en yaygın engellerin; dil bariyeri, televizyon, internet erişimi, akıllı telefon, bilgisayar, tablet, vb. bulunmaması, ev ortamının elverişli olmaması ve uzaktan eğitim hizmetlerine ilişkin ailelerdeki bilgi eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Ürdün ve Lübnan'da da mülteci çocukların eğitime erişimde sıkıntılarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Örneğin Lübnan'da internet, tablet, telefon erişiminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle uzaktan eğitime geçiş ile birlikte eğitime katılım oranlarının düşüş olduğu saptanmıştır. Kolomb-

ya'da ise benzer şekilde bilgisayara erişimde ciddi engeller yaşandığı, her ne kadar çocuklar internete telefon üzerinden erişim sağlasalar da çevrim içi sınıflara katılım oranının düşük olduğu (%14) tespit edilmiştir. Televizyon ve akıllı telefona erişimi bulunan ve çevrim içi olarak dersleri takip edebilen mülteci çocukların ise yaşadığı sorunların başında televizyonun eski ve/veya küçük olması ve internet hızı/kopma problemi gibi aksaklıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

- Her ne kadar toplumsal şiddet, ihmal ve istismar, engellilik ve kronik hastalık vb. hassasiyetlere ve psikososyal iyilik haline ilişkin konuları ele alan oldukça sınırlı sayıda çalışma olsa da, ulusal ve uluslararası raporlarda pandemi sürecinde fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet, yakın partner şiddetinde artış, sömürü (seks işçiliği, cinsel şiddet), cinsel istismar ve erken evlilik gibi olumsuz baş etme yöntemlerine başvurulduğu tespit edilmiştir. Destekler nite-likte, Ürdün'de hem mülteci hem de yerel topluluklarda cinsiyete dayalı şiddetin Covid-19 sonrasında arttığı, bu şiddetin özellikle kendini ev içi şiddet olarak gösterdiği saptanmıştır. Lübnan'da ise yerel topluluklara ve mültecilere yönelik koruma faaliyetlerine ihtiyaç bulunduğu, özellikle pandemi sürecince yoğun olarak görülen olumsuz baş etme mekanizmalarının önüne geçebilmek için stresle baş etme, ev içi şiddet, ayrımcılık, fiziksel ve cinsel taciz gibi

konularda çalışmaların yürütülmesi gerekliliği tespit edilmiştir Bu durum konuya odaklanan daha derinlikli çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin Covid-19 salgını ile birlikte derinleştiği, olumsuz sağlık ve ekonomik koşullar ile birlikte kadınların ev-içi emeğinin önemli ölçüde arttığı saptanmıştır.

Sonuç olarak, araştırma kapsamında incelenen çalışmalar, Covid-19 pandemisinin mülteci topluluklar üzerindeki etkilerinin boyutlarını ortaya koyan önemli sonuçlar içermektedir. Pandemi- nin mülteci çocuklar ve aileleri üzerinde ciddi etkileri olması nedeniyle bu durumu tespit etmek, alanda çalışan uzmanların farkındalığını arttırmak ve risklerle karşı karşıya kalınmasını önleyebilmek için gerçekleştirilen saha çalışmaları oldukça önemlidir. Bu sistematik derleme sonucunda, Covid-19'un mülteciler üzerindeki etkisini konu alan ulusal ve uluslararası araştırma raporları incelenmiş ve farklı hassasiyetlere ve risklere sahip örneklerle yapılacak çalışmalara gereksinim olduğu ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

Care. “COVID-19 Impact Assessment, South East Turkey”. Mayıs 2020.

<http://www.careevaluations.org/evaluation/covid-19-impact-assessment-southeast-turkey-may-2020/> (Erişim: 28.09.2020)

Care International in Uganda. “COVID-19 Rapid Gender Analysis”. Mayıs 2020.

<https://careevaluations.org/evaluation/uganda-covid-19-rapid-gender-analysis/> (Erişim: 28.09.2020)

DRC. “Impact of COVID-19 on Syrian Micro, Small and Medium-Sized Enterprises (MSMES) and Home-Based Businesses (HBB)”. Nisan 2020.

IFRC & Kızılay. “Impact of COVID-19 on Refugee Populations Benefitting from the Emergency Social Safety Net (ESSN) Programme-Assessment Report”. Mayıs 2020.

<https://reliefweb.int/report/turkey/impact-covid-19-refugee-populations-benefitting-emergency-social-safety-net-essn> (Erişim: 28.09.2020)

Kızılay. “COVID-19 Sürecinde Geçici ve Uluslararası Koruma Altındaki Çocukların Uzaktan Eğitime Erişimi Durum Analizi”. Mayıs 2020.

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/T%C3%BCrk%20K%C4%B1z%C4%B1lay_Uzaktan%20E%C4%9Fitime%20Eri%C5%9Fim%20Durum%20Analizi_May%C4%B1s%202020.pdf (Erişim: 28.09.2020)

Kızılay. “COVID-19 İhtiyaç Tespit Raporu”. Haziran 2020.

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/T%C3%BCrk%20K%C4%B1z%C4%B1lay%20Toplum%20Temelli%20G%C3%B6%C3%A7%20Programlar%C4%B1_Covid-19%20C4%B0htiya%C3%A7%20Tespit%20Raporu%20%281%29.pdf (Erişim: 28.09.2020)

MUDEM. “COVID-19 Krizi Sürecinde Türkiye'deki Mültecilerin Durum Analizi”. 2020.

<http://www.mudem.org/wp-content/uploads/2020/05/MUDEM-RSC-Situation-Analysis-of-Refugees-in-Turkey-During-COVID-19-Crisis.pdf> (Erişim: 28.09.2020)

Plan International. “COVID-19 Multi-Sectoral Needs Assessment”. Nisan 2020.

<https://plan-international.org/publications/covid-19-multi-sectoral-needs-assessment> (Erişim: 28.09.2020)

R4 & GIFMM. “Colombia: Joint Rapid Needs Assessment, COVID-19”. Haziran 2020.

<https://reliefweb.int/report/colombia/gifmm-colombia-joint-rapid-needs-assessment-covid-19-june-2020> (Erişim: 28.09.2020)

Relief International. “Impact of the COVID-19 Outbreak on Syrian Refugees in Turkey-Results from Rapid Needs Assessment Conducted in Istanbul, Izmir, Manisa, Gaziantep, Kilis and Reyhanlı”. Nisan 2020.

<https://reliefweb.int/report/turkey/impact-covid-19-outbreak-syrian-refugees-turkey-results-rapid-needs-assessment> (Erişim: 28.09.2020)

Save The Children. “COVID-19 Impact Assessment for Individuals under International and Temporary Protection in Zeytinburnu”. Nisan 2020.
<https://reliefweb.int/report/turkey/impact-covid-19-outbreak-syrian-refugees-turkey-results-rapid-needs-assessment> (Erişim: 28.09.2020)

Sevgi ve Kardeşlik Vakfı. “COVID-19 Salgını Döneminde Mülteci ve Göçmenlerin Durumlarına İlişkin Rapor”. 2020.
<https://data2.unhcr.org/en/documents/details/76663> (Erişim: 28.09.2020)

SGDD-ASAM. “COVID-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi”. Mayıs 2020.
<http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/covid-19-salgininin-turkiyede-multeciler-uzerindeki-etkilerinin-sektorel-analizi> (Erişim: 28.09.2020)

Small Projects Istanbul, Başak Kültür ve Sanat Vakfı, Sulukule Gönüllüleri Derneği ve Tarlabası Toplum Merkezi. “COVID-19 Sürecinde Mülteci Çocuklardan Deneyimler, İstanbul’un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması: Mülteci Çocuklardan Deneyimler”. (Araştırma Ön Raporu). Mayıs 2020.
<http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/covid-19-surecinde-istanbulun-farkli-yerlesimlerinde-cocuklarin-haklarina-erisimi-arastirma-raporlari> (Erişim: 28.09.2020)

UNICEF & UNHCR & WFP. “Multi-Sectoral Rapid Needs Assesment: COVID-19, Jordan”. Mayıs 2020.
<https://www.wfp.org/publications/multi-sectoral-rapid-needs-assessment-covid-19-jordan> (Erişim: 28.09.2020)

WATAN Foundation. “Survey on the Impact of COVID-19 Pandemic Among Refugee Community in Ankara”. Nisan 2020.
<https://data2.unhcr.org/ar/documents/details/76020> (Erişim: 28.09.2020)

WHH. “Post-Coronavirus Changing Needs Assessment Report.” 2020.
<https://reliefweb.int/report/turkey/post-coronavirus-changing-needs-assessment-report> (Erişim: 28.09.2020)

WFP, Turkey Country Office. “COVID-19 Pandemic in Turkey, Analysis of Vulnerabilities and Potential Impact Among Refugees”. Nisan 2020.

WFP, Turkey Country Office. “COVID-19 Pandemic in Turkey: An assessment of readiness and impact on Refugees living in-camps”. Haziran 2020.
<https://reliefweb.int/report/turkey/covid-19-pandemic-turkey-assessment-readiness-and-impact-refugees-living-camps> (Erişim:28.09.2020)

Yeryüzü Doktorları. “Yeryüzü Doktorları Hatay-Şanlıurfa Toplum Merkezleri Psikososyal Destek Projesi COVID-19 Salgınının Hatay-Şanlıurfa Özelinde Mülteciler Üzerindeki Etki Analizi”. Haziran 2020.
<https://data2.unhcr.org/en/documents/details/76870> (Erişim: 28.09.2020)

